

ЛЕКСИКОГРАФСКА ОБРАДА АНАТОМСКЕ ТЕРМИНОЛОГИЈЕ У ДЕЛУ „КРАТКО СОЧИЊЕНИЈЕ ИЛИ НАУКА О ЧОВЕКУ” ПЕТРА РАДОВАНОВИЋА

САЖЕТАК

У раду је анализиран термилошки систем предстандардне епохе српског језика из домена анатомије у делу *Кратко сочињеније антропологије или Наука о човеку* Петра Радовановића (1844). Дати су основни подаци о аутору, терминологији и теоријско-методолошким оквирима истраживања, а потом је ексцерпирана грађа дата у виду речника. Истраживање се врши ради упоређивања односа између анализираниог термилошког система из области анатомије и одговарајућег регистра савременог српског језика.

КЉУЧНЕ РЕЧИ: термилошки систем, терминологија, анатомија, 19. век.

1. Предмет, задаци и корпус истраживања

Предмет овог рада је анализа лексичког система из домена анатомске терминологије¹ у делу *Кратко сочињеније антропологије или Наука о човеку* Петра Радовановића (1844). Основни задатак овог истраживања је издвајање термина из области анатомије у виду речника. Текст је писан доситејевским²

---

¹ Под терминологијом се подразумева систем термина, речи које се употребљавају у науци да означе одређени појам одговарајуће научне, техничке и уметничке области (Ѕирка 1998: 126; Михаљевић 1997: 7; Драгићевић 2007: 20). Предмет терминологије као науке језичке је врсте, али је истовремено вишедисциплинаран: припада лингвистици и њеним бројним гранама и правцима исто колико и логици, онтологији, информатици, а теорија помиње и класологију, одговорну вештину уређивања већ постојећег устројства (Винавер 1996: 21). Термилошке јединице припадају и општем лексичком фонду и специјалном, специфичном, стручном и научном. Специфичност је њихова у типу семантичког садржаја који номинују (Гортан-Премк 1991: 49).

² Под овим типом књижевног језика подразумева се језик који је у својој основи био српски с одређеним елементима, углавном из периферне језичке структуре (пре свега из лексичког система), који су били рускословенске провенијенције – тзв. славенизми.

типом језика, традиционалном неререформисаном ћирилицом грађанског типа. Издвојена су 242 термина, који се јављају у скоро једнаком броју у виду једночланих и вишечланих терминолошких јединица.

2. Лексикографска обрада

У раду је ексцерпирана грађа дата у виду речника, који је заснован на анатомској предстандардној терминологији из дела Петра Радовановића *Кратко сочињеније антропологије или Наука о човеку*. Одреднице су у овом речнику транскрибоване и уређене према азбуци стандардног српског језика. Неопходно је било извршити транскрипцију одредница да би се олакшало његово праћење, те би се тиме речник прилагодио ширем кругу читалачке публике која је заинтересована за ову тематику (Бјелаковић 2017: 198).

Одреднице су транскрибоване савременом српском ћирилицом, према начелима *Правописа српског језика* (Пешикан, Јерковић и Пижурица 2010). У следећој табели приказане су гласовне вредности графема, односно графемских група.

Графема/графемска група	Гласовна вредност
<ѣ>	[e]: бѣла цигерица
<лъ, нь> на крају речи или слога	[l, n]: дольной жучной бешики, <u>наковань</u>
<я> на почетку слога или речи	[ja]: Адамову <u>ябуку</u>
<ня, ля>	[na, na]: ртеньачне зглавкове, <u>грклянъ</u>
<ю> на почетку слога	[ju]: <u>костю</u>
<е> на почетку слога или речи и иза вокала	[je]: <u>извиень</u> ходникъ, <u>езычной</u> кости
<і>	[i]: <u>биюће</u> жиле
<ы>	[i]: <u>зглавковыма</u>
<й>	[j]: <u>езычной</u> кости
<ый>	[i]: <u>малый</u> мозакъ
<ий>	[i]: <u>псећий</u> зуб
<ъ, ь>	без словне вредности, маркирају крај речи или слога: <u>жучъ</u> , кичмену <u>масть</u>

Статус одреднице у речнику добили су и једночлани (нпр. брада, мозак) и вишечлани термини. Речнички чланак у овом раду подразумева: 1.

Доситеј Обрадовић се сматра родоначелником овог језика, а следили су га и многи војвођански писци током прве половине 19. века (Суботић 2004: 164).

одредницу (транскрибовану и маркирану болдом), 2. граматичку информацију (обележје рода уз именицу – м, ж, с), 3. регистровану форму у оригиналу (у угластим ортографским заградама), 4. дефиницију у курзиву,³ 5. потврду са (ширим) контекстом у којем је пример забележен, с податком о иницијалима аутора, годином и одговарајућом страницом извора.

---

³ Након дефиниције, наведен је и латински назив органа, уколико је пронађен.

4. Речник

А

адамова јабука ж <Адамову јабуку> *испунчена хрскавица у грлу над улазом у душник, код мушкарца, адамова јабучица (лат. rotul Adami)*. Овај канал састављен е понайвише из р'скавица, и горе има видиму малу гуку (тако названу Адамову јабуку), која е код мушког пола яча и већа, него код женског (ПМ 1844: 12).

Б

бала ж <балама> *слуз у носној дупљи која одржава њену влажност и штити је од спољашњих утицаја*. – Кожа задржава се у влаги н'скимъ балама, да бы се летеће (испареме) части разны т'леса, лакше ухватити, н'ово голицан' ако бы врло яко было, ум'рити, а и самымъ нервима сохрание дати могло (ПМ 1844: 18).

балава кожа ж <балава кожа> *кожа на унутрашњој страни неких шупљих органа коју покрива слуз, слузокожа*. – Носъ, орудіе обоняња, (мирисаня) обложенъ е изъ нутра горе са сунђеру подобномъ шупљикастомъ кожомъ. Она се балава кожа (Schleimhaut) зове, и да бы много поврхности у маломъ простору заузела, извјена е преко разны папирно-танки коштица (ПМ 1844: 18).

балава кожица ж <балавој кожици> *танак слој слузокоже*. – Кончићи нерва често се д'ле, но опетъ се еданъ съ другимъ сојужаваю, и образују дебело

оддвоеніе или клупче нерва, кое се са основнымъ частима мозга прилично соглашаваю, и многе крвне сосуде содржаваю, или се у замршенимъ свезама саставляю, кое се плетиво нерва зове, и распростиру се такође у найманъ части т'ла, па или се у финой балавој кожици, или у врло н'жној брадавичици окончаваю (ПМ 1844: 17).

балави прозрочни завитак м <балавый прозрочный завитакъ> *танак, слузави слој који прекрива површину неке телесне шупљине (нпр. језика)*. – Ове брадавице нервне немаю за покривало никакву кожу, него само балавый полак' прозрочный завитакъ, кой е чврсто на њима прелепл'нъ (ПМ 1844: 18).

балаво тело с <балавом т'лу> *доњи слој коже који је састављен од растреситог везивног ткива у којем су корени длачица, као и ћелије које носе пигмент (лат. dermis)*. – Црна боя, као вообште свака боя людій, има свое м'сто у балавом т'лу исподъ горн'ѣ кожице (ПМ 1844: 119).

бела кожа у оку ж <б'ла кожа> *задњи, већи део спољашње опне очне јабучице, који има облик лопте која је одсечена на предњем крају, беоњача (лат. sclera)*. – Б'ла кожа с'преда у оку продужение е внутрениѣ коже над'очне (ПМ 1844: 20).

бела цигерица <б'ла цигерица> *главни део система органа за дисање, у којем се врши размена гасова, плућа (лат. pulmones)*. – Б'ла цигерица состои се

изъ два мека, шупљикаста, едно съ другимъ свезана, дубоко и косо усекнута тѣла, коя сва скупа едно дѣло и союзъ имаю (ПМ 1844: 12).

бели мозак м <бѣлый мозакъ> *бела маса која гради унутрашњост мозга, (лат. substantia alba).* – Матерія обоий овы частій на поверхности е пепелясто-угасита, а изнутри бѣлый мозакъ или тако зовомый мозакъ (мозгана масть) (ПМ 1844: 16).

белоцигерна бијућа жила ж <бѣлоцигерну биюћу жилу> *крвни суд који преноси крв богату угљен-диоксидом и отпадним материјама преко периферне циркулације од плућа до срца, плућна артерија (лат. a. pulmonalis).* – У другом стаблу подразумѣваю се двѣ главне крвне жиле, сирѣчь, шупља жила (Hohlader) коя изъ свию частій тѣла скуплѣну крвѣ у десно срчано уво уноси, одкудъ се она у десну срчану камеру, и одатле крозъ бѣлоцигерну биюћу жилу одводи – и крвна жила, коя крвѣ у лѣво срчано уво уноси, изъ коегъ у леву срчану камеру улази, да одатле теченіе свое на ново почне (ПМ 1844: 11).

бешичица ж <бешичица> *постељица у материци око заметка као веза између мајчине крви и емриона, има заштитну улогу и преко ње хранљиве материје и кисеоник доспевају до заметка, постељица (лат. placenta).* – После нѣколико дана види се тамо мала нѣка бешичица, у врло танку кожицу

умотана, коя баланцету подобну влагу содржава (ПМ 1844: 4).

бијућа жила ж <биюће жиле> *жила којом тече крв из срца у све делове тела, артерија (лат. arteria).* – Биюће жиле одводе крвѣ изъ срца у све части тѣла, чимъ се протезањмъ и скупљањмъ својй фибра разширую и стешњаваю (ПМ 1844: 11).

бистри сок м <бистрый сокъ> *безбојна, прозирна, слана течност коју луче жлезде у очној дупљи, суза (лат. lacrimae).* – Међу овимъ листовима содржава се бистрый сокъ и цѣло тѣло обкружава нѣжна прозрачна кожа, као заклопаць (ПМ 1844: 21).

брада ж <брада> *1. део лица испод уста (лат. mentum).* – Садъ се савія глава тако, да брада на прсима стои... (ПМ 1844: 4); *2. длаке са стране лица и испод уста, код одраслог човека (лат. barba).* – [...] А кодъ мушкогъ пола починѣ и брада растити (ПМ 1844: 6).

брадавица ж <брадавица> *мали израштаји на кожи преко којих се примају надражаји.* – Съ поля пуна е малы брадавица, у којима се краеви кожны нерва, орудія осећаня и судићи за непримѣтително изпареніе окончаваю (ПМ 1844: 9).

брадавичица ж <брадавичицы> *деминутив од брадавица.* – Кончићи нерва често се дѣле, но опетъ се еданъ съ другимъ сојужаваю, и образую дебело оддвоеніе или клупче нерва, кое се са основнымъ частима мозга

прилично соглашавају, и многе крвне судове содржавају, или се у замршеним свезама састављају, кое се плетиво нерва зове, и распростиру се такође у најманџ части тѣла, па или се у финой балавой кожици, или у врло нѣжной брадавичици окончавају (ПМ 1844: 17).

бубрежак м <бубрежцы> *парни мокраћни орган у којем се ствара мокраћа, бубрег (лат. ren)*. – У долнѣм трбуху острагъ међу последнѣмъ малѣмъ ребрыма леже бубрежцы, кои се 'изъ фини каналића састое (ПМ 1844: 15).

бутина ж <бутину> *део човечје ноге изнад колена*. – Руке уметнуте су са горнѣмъ своимъ частима у нѣкимъ шупљинама плѣны костію [...] а ноге су у таковѣмъ шупљинама кукова, утврђене, и такође три части имаю, бутину, изподколеницу, (голени) и ноге (ПМ 1844: 9).

В

велика бијућа жила ж <велика біоћа жила> *главни и највећи артеријски суд, који излази из леве срчане коморе, преко чијих грана се снабдева крвљу читав организм, аорта (лат. aorta)*. – Одъ обои има двояка главна стабла; [...] – ца е онда велика біоћа жила, коя изъ леве срчане камере, у све части тѣла иде [...] (ПМ 1844: 11).

велики мозак м <великій мозакъ> *најразвијенији део централног нервног система, састављен од десне и леве хемисфере које су изграђене од сиве и*

беле масе (лат. telencephalon). – Првѣй или великій мозакъ, лежи у свој горнѣй части темена – шупљине, и у долнѣй до половине (ПМ 1844: 16).

вилица ж <вилице> *челѣусна кост у коју су усађени зуби*. – Теме састои се изъ выше шупљы костію, кое су узубченимъ швомѣ увезане; а къ овѣма принадлеже такође кости слѣпи очію, носѣ, небце, и вилице [...] (ПМ 1844: 8).

внутрења кожа <внутренѣ коже> *кожа на унутрашњој страни неких шупљих органа коју покрива слуз, слузокожа*. – Грло е на подобіе левка каналѣ, и естѣ продуженіе внутренѣ коже уста [...] (ПМ 1844: 13).

водени судић м <воденимъ судићима> *лимфни капилар који одводи лимфу у веће сабирне судове, крећући се са периферије према срцу, једносмерно*. – Мушкули [...] У њима се содржаваю (животиня) фибре съ нервѣма и кончанѣмъ плетивомѣ, крвнѣмъ и воденимъ судићима уплетене, и нѣкимъ видомѣ лепа (туткала) къ цѣлому едномѣ сојужене (ПМ 1844: 10).

воздушна цев ж <воздушне цеви> *хрскавичава цев од ждрела до плућних крила, кроз коју се дише, душник (лат. trachea)*. – Ови произлазе изъ воздушне цеви, (грла), као изъ едногѣ на преднѣй части врата, и на езычнѣй кости (гдѣ се она грклянѣ (Kehlkopf) именуе) висѣћем каналу (ПМ 1844: 12).

воздушноцевни чвор м <воздушноцевнимъ чворомѣ> *део*

гркљана који се пружа од гласних жица према душнику, доњи спрат, подглотична дупља (лат. *cavitas infraglottica*). – Најзнаменитије орудје говоренија естъ ресица, съ воздушноцѣвнимъ чворомъ у гркляну, кой е шупля, изъ више рскавица состојећа се цѣвь, и кой се доле у воздушној цѣви (грлу) отвара. По томе како е отворъ овај великій или малій, быва и тонъ гласа грублій или фаиніи (ПМ 1844: 13).

врат м <врата> *део тела који спаја главу с трупом*. – Ови произлазе изъ воздушне цеви, (грла), као изъ едногъ на предной части врата, и на езычной кости (гдѣ се она грклянъ (Kelhkopf) именуе) висѣћем каналу (ПМ 1844: 12).

вратарна жила ж <вратарна жила> *парна крвна жила која оксигенованом крвљу снабдева главу и врат, каротидна артерија (лат. а. carotis communis)*. – Она е жлѣзди подобный дробъ, и изъ неброены сосуда саставлѣна, одѣ кой су најзнаменитије вратарна жила (Pfortader, нѣка крвна жила) црно цигерична біюћа жила, и онда жучъ са своимъ сосудима (ПМ 1844: 14).

вратни ртењачни зглавак ж <вратне ртењаче> *покретни пришењен на врату који припада групи правих пришењенова, чији попречни пресек има отвор кроз који пролази кичмена артерија; вратни пришењен (лат. vertabrae cervicales)*. – Главу држи и носи ртењача, стубъ кой се изъ 24 поедини едно за другимъ движимы зглавкова состои, кои се на

вратне ртењачне (плећне) и одъ кукова зглавкове дѣле (ПМ 1844: 8).

вратни зглавак м <вратны зглавкова> *покретни вратни пришењен који припада групи правих пришењенова, чији попречни пресек има отвор кроз који пролази кичмена артерија, вратни пришењен (лат. vertabrae cervicales)*. – На 12 ртењачнымъ зглавковима, кои после 7 вратны зглавкова слѣдую, на свакој су страни толико ребара привезаны, одъ кой се горњи 7 у малій кругъ савіаю и са приномъ костѣу са нѣкомъ рскавицомъ свезую (ПМ 1844: 8).

Г

глава ж <главу> *горњи део човечјег и одговарајући дио животињског тела у којем је мозак*. – Човеческо тѣло дѣли се на главу, трупъ, и удове (ПМ 1844: 7).

глава чекича ж <главомъ чекича> *горњи проширени део кошчице чекића у уху, зглобљен са телом наковња capit mallei*. – Една се зове чекичъ, кой е посредствомъ нѣкогъ држка са добошномъ кожомъ свезанъ; друга коштица се зове накованъ, кой се съ главомъ чекича свезуе, између потеге наковня и треће коштице, на подобіе узенגיע, лежи сочиву-подобна коштица, најманя костъ у човечіемъ тѣлу (ПМ 1844: 19).

голен ж <голени> *део ноге од колена до скочног зглоба, који се састоји од голењаче и лишњаче, потколеница*. – Трупу принадлеже ребра, кичма, и трбухъ (Becken), са остальмъ

составнимъ частима внутрены (црева); къ удовима пакъ плећа, мишице, руке, голени, и ноге (ПМ 1844: 7).

горка влага ж <горку влагу> *лепљива маса жуте до смеђе боје која се лучи из уха, ушна маст (лат. cerumen)*. – У овомъ има много жлъздой, кое горку нѣку влаго оддѣлноу, чрезъ што се ходникъ углађава, и мекшиј задржава, а прашини или малымъ насѣкомымъ улазакъ препречавача (ПМ 1844: 19).

горња вилица ж <горњой вилицы> *велика, парна кост у средишњем делу лица, која учествује у изградњи очне и носне дупље, као и подслепочне и криластопечане јаме (лат. maxilla)*. – Теме состои се изъ выше шупљы костію, кое су узубченымъ швомъ увезане [...] у горњой и дољной вилицы зуби су утврђени, кой одрастанъ човекъ обично 32 има... (ПМ 1844: 8).

горња кожа ж <горња кожа> *танак површински слој коже, састављен од епитела који на површини орожава, епидерм (лат. epidermis)*. – Но ако е горња кожа отворнула, и надула се, онда осећаню долнѣ коже или сасвимъ или одъ части препятствуе (ПМ 1844: 18).

горња кожица ж <горнѣ кожице> *танак површински слој коже, састављен од епитела који на површини орожава, епидерм (лат. epidermis)*. – Црна боя, као вообште свака боя людій, има свое мѣсто у балавом тѣлу исподъ горнѣ кожице (ПМ 1844: 119).

горња предња мишица ж <Горню предню мишицу> *широк троугласти мишић, који базом полази са три снопа, кључне кости, грудне кости и шест првих ребарних хрסקавица и горњег дела предњег трбушног зида, велики грудни мишић (лат. pectoralis major)*. – Руке уметнуте су са горњимъ своимъ частима у нѣкимъ шупљинама плећны костію, и имаю три части: раме, мишицу, горню предню мишицу, и руку... (ПМ 1844: 9).

гркљан м <гркљань> *почетни, проширени део доњих дисајних путева и орган у којем се ствара глас (лат. larynx)*. – Ови произлазе изъ воздушне цеви, (грла), као изъ едногъ на предной части врата, и на езычной кости (гдѣ се она гркљань (Kelhkorf) именуе) висѣћем каналу (ПМ 1844: 12).

грло с <грло> *жедреона дупља, шупљина с горњим делом гркљана и једњаком*. – Грло е на подобіе левка каналъ, и естъ продуженіе внутренѣ коже уста... (ПМ 1844: 13).

грожђа кожа ж <грозђа кожа> *задњи, највећи део судовне опне јабучице, који садржи велики број крвних судова, судовњача (лат. choroidea)*. – Подъ њомъ лежи мегка судудна кожа, кое предња страна зове се дужна кожа, а задња грозђа кожа (ПМ 1844: 20).

грудн ж <груд'ма> *предњи део човечјег и животињског трупа од врата до трбуха*. – Чистъ воздухъ зове се онај, кой ніе са испареніяма и другимъ станновиднымъ частима претоваренъ,

која се смѣша мирисомъ (задисаемъ) одма, и нѣкимъ претискиванѣмъ (слабленѣмъ) у груд'ма познае, и издае (ПМ 1844: 32).

Д

дванајстопрсно црево с <12–прсно црево> *почетни непокретни део танког црева у човечјем телу који почиње од желуца, дванаестопалачно црево (лат. duodenum).* – Почетакъ танкогъ црвета, одъ стомака одма рачунајући, зове се 12–прсно црево (Zwölffingerdarm), ербо е одъ прилике 12 прста широко, и 12 цолова дугачко (ПМ 1844: 14); Ова или уходи крозъ жучне ходнике, у дванајстопрсно црево, или се скупља, кадъ е много има, у дољной жучной бешики (ПМ 1844: 14).

дебела темена кожа ж <дебела теменна кожа> *спољашња мождана овојница која обавија мозак и кичмену мождину, тврда мождана опна (лат. dura mater).* – Прва е тврда или дебела теменна кожа, која разнимъ наставцима или продуживаньма, оддѣленія у мозгу чини, и осимъ теменяче такође и у кичму и около очны нерва као таблица (Scheide) распорстире се и пружа (ПМ 1844: 16).

дебело гузно црево с <дебело-гузно-црево> *завршни део дебелог црева који се налази у карличној дупљи, дебело црево (лат. rectum).* – Друга црева зову се праздно црево, (Leerdarm), умотано црево, (Grimmdarm), слепо црево, (Blinddarm), криво црево, (Krummdarm),

и дебело-гузно-црево, (Mastdarm) (ПМ 1844: 14).

дебело одвојеније с <дебело оддвоение> *мноштво густо испреплитаних нерава, нервни сноп.* – Кончићи нерва често се дѣле, но опетъ се еданъ съ другимъ сојужаваю, и образую дебело оддвоение или клупче нерва, кое се са основнымъ частима мозга прилично соглашаваю, и многе крвне сосуде содржаваю. или се у замршенимъ свезама саставляю, кое се плетиво нерва зове, и распростиру се такође у найманѣ части тѣла, па или се у финой балавой кожицы, или у врло нѣжной брадавичицы окончаваю (ПМ 1844: 17).

дебело црево с <дебеломъ цревету> *завршни део система органа за варење који се пружа од завршиног дела танког црева до чмарног отвора.* – Ова иде иза воздушне цѣвы и срчане кесе крозъ кожицу на лажицы у дољню часть трбуха, образуе тамо стомакъ и црева, и напоследку окончава се на дебеломъ цревету (ПМ 1844: 13).

дебљина ж <дебљина> *масне наслаге у телу човека и неких животиња, сало, маст (лат. unguen).* – Подъ кожомъ и међу разнимъ частима животиня лежи масть (сало, дебљина), као у кончаномъ плетиву... (ПМ 1844: 10).

десна срчана камера ж <десне срчане камере, десну срчану камеру> *део срца који има облик пирамиде, са базом окренутом позади, на којој се налазе два отвора: десни преткоморно-коморни отвор и отвор плућног артеријског*

стабла; десна срчана комора (лат. *ventriculus dexter*). – Одъ обои има двојка главна стабла; едно се разширива све то съ мањимъ границама крозь сво тѣло, и ово е цигерна біюћа жила, која изъ десне срчане камере произлази, и крвѣ у белу цигерицу и т. д. носи – ца е онда велика біюћа жила, која изъ леве срчане камере, у све части тѣла иде; у другом стаблу подразумѣваю се двѣ главне крвне жиле, сирѣчь, шупля жила (Hohlader) која изъ своју частій тѣла скуплѣну крвѣ у десно срчано уво уноси, одкудъ се она у десну срчану камеру, и одатле крозь бѣлоцигерну біюћу жилу одводи... (ПМ 1844: 11).

десно срчано уво с <десно срчано уво> *део срца на спољашњем зиду десне срчане коморе, кроз који се, посредством шупље жиле, крв преноси из свих делова тела до плућа, десни увасти наставак, десна аурикула* (лат. *auricula dextrum*). – Одъ обои има двојка главна стабла; [...] у другом стаблу подразумѣваю се двѣ главне крвне жиле, сирѣчь, шупля жила (*) која изъ своју частій тѣла скуплѣну крвѣ у десно срчано уво уноси, одкудъ се она у десну срчану камеру, и одатле крозь бѣлоцигерну біюћу жилу одводи – и крвна жила, која крвѣ у лѣво срчано уво уноси, изъ коегъ у леву срчану камеру улази, да одатле теченіе свое на ново почне (ПМ 1844: 11).

добошна кожа ж <добошна кожа> *затегнути део бубне опне* (лат. *pars tensa*). – Овдѣ, на краю е добошна кожа, на подобіе яйца, танка, но тврдо

разтегнута кожа, која е врло чувствителна (ПМ 1844: 19).

добошна шупљина ж <добошне шупљине> *део средњег уха, смештен између спољашњег ушног канала и унутрашњег уха, у којем се налазе чекић, наковањ и узенгија, бубна дупља* (лат. *cavitas tympani*). – Ова оддѣлюе ходникъ чувеня одъ добошне шупљине, у којој се четири една съ другомъ свезане коштице налазе (ПМ 1844: 19).

долња вилица ж <долња вилица> *кост лица која се састоји од тела и гране доње вилице* (лат. *mandibula*). – После 2 месеца плодъ е два цолла дугачакъ шупљикасте кости на рукама и ногама видиме су, и јасно се може видити, да се долња вилица исподъ горнѣ попружила (ПМ 1844: 4).

долња кожа ж <долнѣ коже> *доњи део коже у којем су смештени крвни капилари, живци коже, длаке, знојне, лојне жлезде и глатке мишићне ћелије, које су везане за корен длаке, крзно* (лат. *dermis*). – Но ако е горња кожа отврднула, и надула се, онда осећаню долнѣ коже или сасвимъ или одъ части препятствуе (ПМ 1844: 18).

долњи трбух м <долнѣгъ трбуха> *доњи део трбушине дупље у којем се налазе део дванаестопалачног црева, вијуге покретног дела танког црева и највећи део дебелог црева, доњи или подмезоколични спрат абдомена*. – Црна цигерица, највеће внутрениѣ (црево), долнѣгъ трбуха, лежи на десној

страни подь краткимь ребрима (ПМ 1844: 14).

дољна жучна бешика ж <дольной жучной бешики> *мишићно-слузокожни орган који служи као резервоар жучи, жучна кесица (лат. vesica biliaris)*. – Ова или уходи крозь жучне ходнике, у дванајстопрстно црево, или се скупља, кадъ е много има, у дољной жучной бешики (ПМ 1844: 14).

дроб м <дробь> *унутрашњи орган (лат. viscera)*. – Црна цигерица, највеће внутренњ (црево), долнѣгъ трбуха, лежи на десной страни подь краткимь ребрима. Она е жлѣзди подобный дробь, и изъ неброены сосуда састављѣна, одѣ којѣ су најзнаменитѣ вратарна жила (Pfortader, нѣка крвна жила) црно цигерична бѣоѣна жила, и онда жучь са своимь сосудима (ПМ 1844: 14).

дугулясти мозак м <дугулястый мозакъ> *мождана маса која испуњава канал кичме, кичмена мождина (лат. medulla spinalis)*. – Трећа часть зове се дугулястый мозакъ, и состои се изъ свезе мозганы фибра великогъ и малогъ мозга, лежи на кости заднѣ части главе (ћушке), и продужуе се, почемь крозь шупльину ове, у шупльину зглавкова кичмены иде, у кичмену масть (мозакъ) (ПМ 1844: 16).

дужна кожа ж <дужна кожа> *обојѣна прстѣнаста опна око зенице у оку, дужица (лат. iris)*. – Дужна кожа (iris) има на подобѣ зракова пруге, кое су подь нѣки людѣй црне, црнкасте, кодъ

нѣки плаве, и т. д. по чему и бою очѣно вообщче именуемо (ПМ 1844: 20).

Ђ

ђубре с <ђубре> *крајњи отпадни продукт у процесу варења, који се избацује кроз анус, измет, (лат. feces)*. – У цревы се свариванѣ ела, кое е стомакъ почео, продужава, питателный сокъ се последствомь тамо налазеѣи се сосуда одѣ ела оддвоава, а ђубре избацуе (ПМ 1844: 14).

Ж

живац м <живцы> *влакнасти орган у човечѣм или животињском телу који преноси чулне надражаје, вољне и невољне, нехотичне покрете, нерв (лат. nervus)*. – Но овы нерви (живцы) не налазе се у танкой горњой кожицы, него у овой, подь овомь лежећој ячой кожи у виду малы брадавица (ПМ 1844: 18).

живац виђења м <живаць виђења> *оптички живаць који је задужен за спајање ока са мозгом, очни нерв (лат. n. opticus)*. – Живаць виђења овај дебео е одѣ прилике као гушчѣ перо, и изъ мозга у очну ябуку улази крозь шупльину очѣу (ПМ 1844: 21).

жила ж <жиле> *крвни суд (лат. vasa sanguinea)*. – Темењача (кость на темену) е горе мало отворена тако, да се биенѣ жиле у мозгу осетити може (ПМ 1844: 4).

жлезда ж <жлѣздама> *орган у човечѣм или животињском телу који излучује*

различите врсте сокова. – Црева су опетъ на дебелой нѣкој кожи, која се марамица (Gekröse), зове, утврђена, која се у двострукимъ листићима показуе, кои су масћу, жлѣздама, и сосудима напуњѣны, и гди се на подобіе плювачке сокъ одъ марамице (Gekrösesaft), оддвоява, кои се у прво црево излива, да смешаванѣ масѣны и водены частица у елыма подпомаже (ПМ 1844: 14).

жлездица < жлѣздице > *деминутив од жлезда.* – Она се яко протегнути може, и да бы витка заостати могла, има у нутри подъ нѣомъ жлѣздице, кое зейтинаву влагу оддѣлюю (ПМ 1844: 9).

жуч ж < жучъ > *жуто-зелена течност, текућина горког укуса коју излучује јетра преко жучне кесе (лат. bilis).* – Жучъ е сапуњива течностъ, која препитанія сокъ изъ ела раствара, почемъ она масѣне и водене части союжава, и отудъ млечный сокъ преправля (ПМ 1844: 14).

жучни ходник м < жучне ходнике > *жучни канал који омогућује пренос жучи до дванаестопалачног црева.* – Ова или уходи крозъ жучне ходнике, у дванајстопрстно црево, или се скупля, кадъ е много има, у дољной жучной бешики (ПМ 1844: 14).

З

зачатије с < зачатіе > *зачетак плода, заметак, ембрион (лат. embryo).* – Препитаніе добива плодъ (embrio зачатије) посредствомъ пантльике одъ пупка (пуповину) крозъ празднину

материце (Mutterkuchen) изъ крви матере (ПМ 1844: 4).

звезда ж < звезда > *отвор на дужици кроз који светлост продире у унутрашњост ока, зеница (лат. pupilla).* – Звезда се при слабой свѣтлости и помрчини разшируе, а при великој свѣтлости сужава се, безъ да мы штогођ о томе знамо или осећамо (ПМ 1844: 20).

зглавак м < зглавкова > *сној двеју или више костију, зглоб (лат. articulatio).* – Крсти, кое се кодъ дѣце изъ 5 зглавкова, а кодъ одрастны изъ троугленне кости состое, у којој су они 5 зглавкова срастли, нису движиме, образују съ 4 и 5 одъ кука зглавкомъ крстъ (ПМ 1844: 9).

зглавак кичмени м < зглавкова кичмены > *сној између тела два суседна пршљена, кичмени зглоб (лат. articulatio intervertebralis).* – Трећа часть зове се дугулястѣй мозакъ, и состои се изъ свезе мозганы фибра великогъ и малогъ мозга, лежи на кости заднѣ части главе (ћушке), и продужуе се, почемъ крозъ шупљину ове, у шупљину зглавкова кичмены иде, у кичмену масть (мозакъ) (ПМ 1844: 16).

зглавак кука м < кукова зглавкове > *сној између карличне кости и горњег окрајка бутне кости, зглоб кука (лат. articulatio coxae).* – Главу држи и носи ртеняча, стубъ кој се изъ 24 поедини едно за другимъ движимы зглавкова состои, кои се на вратне ртеняче (плећне) и одъ кукова зглавкове дѣле (ПМ 1844: 8).

зеница ж <зеницу> *кружни отвор на дужици кроз који светлост продире у унутрашњост ока (лат. pupilla). – Ова у среди има звјзду (зеницу) округлу одну яму, крозъ кою се до дна ока видити може (ПМ 1844: 20).*

зној м <зноя> *бистра течност која садржи око 99% воде и делове мокрајне киселине, а служи за регулисање телесне температуре, спречавање развијања бактерија и гљивица на кожи (лат. sudor). – Надочна кожаца (Augenlieder) чува иј одъ сваке опасности, и покрива иј при приближавану ове; трепавице чувају иј одъ прашине и наськомы, а обрве служе одъ части за украшеніе, а одъ части за удржаванѣ доле текућеѣгъ зноя (ПМ 1844: 20).*

зуб м <зуби> *беличаста, коштана плочица, усађена у вилицы, која служе за кидање и дробљење хране у устима (лат. dens). – У прелазку дѣтинства (кое се са 7. годиномъ окончава, кадъ први зуби испадају) у јуношество... (ПМ 1844: 6).*

И

исподколеница ж <изподколеницу> *део ноге од колена до скочног зглоба, који се састоји од голењаче и лишињаче, потколеница. – Руке уметнуте су са горњимъ своимъ частима у нѣкимъ шупљинама плећны костію [...] а ноге су у таковимъ шупљинама кукова, утврђене, и такође три части имају, бутину, изподколеницу, (голени) и ноге (ПМ 1844: 9).*

извијен ходник м <извиенъ ходникъ> *део унутрашњеѣг уха у коме је центар за равнотежу, лабиринт (лат. labyrinthus). – После добошне шупљине слѣдуе лабиринтъ или извиенъ ходникъ, у коеѣг средини се мала шупљина, преддворіе, а одъ горе и сапреда се три на подобіе лука цевчице, кое се са петъ уліива у преддворію отварају, – а доле се на подобіе пуѣа увіенъ каналъ налази (ПМ 1844: 20).*

Ј

јајце с <јајцету> *јајна ћелија (лат. ovulum). – Првѣй зачетакъ по свој прилицы лежи у плодномъ јајцету, кое крозъ каналчићъ едан тако назван трумпета (Muttertrompete) у материцу уђе, и тамо се утврди (ПМ 1844: 3).*

језик м <есыку> *покретљиви мишић у усној шупљини човека и виших животиња који служи као орган за укус, за жвакање и гутање хране, а код човека помаже при стварању и извођењу гласова и говора (лат. lingua). – Вкусъ се проузроковава, чрезъ мложину нервны брадавица, кое се на есыку¹ налазе, и на кое слане и зейтинаве частице ела втеченіе чине разликују (ПМ 1844: 18).*

језична кост ж <езычной кости> *кост изнад гркълана, слична потковици, подјезична кост (лат. os hyoides). – Ови*

¹ Вероватно је реч о штампарској грешци, те је термин транскрибован као *језик*.

произлазе изъ воздушне цеви, (грла), као изъ едногъ на предной части врата, и на язычной кости (гдѣ се она грклянъ (Kehlkopf) именуе) висѣтем каналу (ПМ 1844: 12).

К

канал м <каналъ> *шупаль и валькаст, дужи или краћи орган у организму кроз који пролазе разне материје (лат. canalis).* – После добошне шупљине слѣдуе лабиринтъ или извѣнъ ходникъ, у коегъ средини се мала шупљина, предворіе, а одъ горе и сапреда се три на подобіе лука цевчице, кое се са петъ улійва у предворію отвараю, – а доле се на подобіе пужа увѣнъ каналъ налази (ПМ 1844: 20).

каналчић м <каналчићемъ> *деминутив од канал.* – Првый зачетакъ по свой прилицы лежи у плодномъ яйцету, кое крозъ каналчић едан тако назван трумпета (Tutertromnete) у материцу уђе, и тамо се утврди (ПМ 1844: 3).

кичма ж <кичма> *коштани стуб састављен од пришенова, који чини средину костура код човека и виших животиња (лат. columna verberalis).* – Трупу принадлеже ребра, кичма, и трбухъ (Becken), са остальмъ составнымъ частима внутреины (црева); къ удовима пакъ плећа, мишице, руке, голени, и ноге (ПМ 1844: 7).

кичмена маст ж <кичмену масть> *централни орган нервног система у човека и других кичмењака, мека материја која испуњава лобању и*

кичмени канал, мозак (лат. cerebrum). – Трећа часть зове се дугулястый мозакъ, и состои се изъ свезе мозганы фибра великогъ и малогъ мозга, лежи на кости заднѣ части главе (ћушке), и продужуе се, почемъ крозъ шупљину ове, у шупљину зглавкова кичмены иде, у кичмену масть (мозакъ) (ПМ 1844: 16).

кљупче нерва с <кљупче нерава> *мноштво густо испреплитаних нерава.* – Кончићи нерва често се дѣле, но опетъ се еданъ съ другимъ союжаваю, и образуе дебело оддвоеніе или кљупче нерва, кое се са основнымъ частима мозга прилично соглашаваю, и многе крвне сосуде содржаваю... (ПМ 1844: 17).

кључна кост ж <ключнымъ костима> *дуга кост која спаја грудну кост с лопатицом, кључњача (лат. clavícula).* – Горе надъ ребрыма леже обе плећне кости, и свезую се ключнымъ костима са пршномъ костѣу (ПМ 1844: 9).

кожа ж <кожа> *сполни омотач човечјег тела (лат. dermis).* – Кожа, коя е свойственно нѣко плетиво одъ кончића, и коя е крвлю и нервима изплетена, обкружава цѣло тѣло (ПМ 1844: 9).

кожица ж <кожицу> *танки слој коже (лат. pellicula).* – После нѣколико дана види се тамо мала нѣка бешичица, у врло танку кожицу умотана, коя беланцету подобну влагу содржава (ПМ 1844: 4).

кожни канал м <кожне канале> *мишићно-слузокожни канал који*

спроводи мокраћу од бубрега до мокраћне бешике, мокраћовод (лат. *ureter*). – Они к њему служе, да мокраћу из крви оддѣлно, која се кроз кожне канале у мокраћну бешику излива, од ње куда она кроз своје канале (Harnröhre) у тайне удове тѣла одлази, и избацује се (ПМ 1844: 15).

кожно закривало с <кожномъ закривалу> *везивно ткиво којим је обложен сваки живац, епинеуријум*. – Они су пантљичице од њих особно врло фини бѣли кончића, кои су средством њихногъ шуплѣгъ плетива састављени, и у врло танкомъ кожномъ закривалу умотани (ПМ 1844: 17).

колѣно с <колѣна> *чланак на људској ноzi који спаја бедрену кост са голеничком кости* (лат. *genu*). – Сад се савија глава тако, да брада на прсима стои; колѣна су у висину, кадкад до вилице дигнута, ноге су натрагъ отишле (ПМ 1844: 4).

кончић м <кончићи> *кончасти део ткива, влакно* (лат. *tuopeta*). – У истој се виде мали сојужени кончићи, из њих којих после седамъ дана дугуљасто, готово провидно клупченце постане, од ње кога средине па до кожице њи су кончићи пружени, кои су почетакъ црвѣта од ње попка (ПМ 1844: 4).

кончић нерва м <кончићи нерва> *нервно влакно*. – Кончићи нерва често се дѣле, но опетъ се еданъ с њимъ другимъ сојужавају, и образују дебело одвојено или клупче нерва, кое се са основнимъ частима мозга прилично соглашавају, и

много крвних сосуда содржавају или се у замршенимъ свезама састављају, кое се плетиво нерва зове, и распростиру се такође у најмањој части тѣла, па или се у финој балавој кожици, или у врло њихној брадавичици окончавају (ПМ 1844: 17).

коса ж <коса> *длака на човѣчјој глави* (лат. *capillum*). – Коса произлази из ње оногъ кончастогъ плетива изподъ коже, из ње кончастогъ, судића пуногъ клупчета, кое опетъ друго клупче у себи содржава, у коему коса сокомъ њимъ покривена лежи (ПМ 1844: 10).

кост ж <костію> *један од тврдих делова човѣчјег тела или животиња кичмењака* (лат. *os*). – Његово тѣло истина состои се такође, као и други совершенни животиња, из ње коже, меса, костію, крви, и т. д. накратко из ње штофа (есенцијални частіи) животиња тѣла; но соразмѣрно великој мозакъ, и врло утончани нерви само њему приличе и припадају (ПМ 1844: 1).

кост на темену ж <костъ на темену> *парна пљосната испупчена кост, четвртасог облика која гради кров лобање, темена кост, темењача* (лат. *os parietale*). – Темењача (костъ на темену) е горе мало отворена тако, да се ње жиле у мозгу осетити може (ПМ 1844: 4).

коштица ж <коштице> *деминутив од кост, ситна кост*. – Долни части су њимъ видомъ свеза с њимъ горњима утврђене, и на њима се налазе много мале коштице, кое ручне и ножне

коричке сачињавао, после којѝ онда прсти на рукама и ногама слѣдую (ПМ 1844: 9).

кошчана шупљина ж <кошчанымъ шупљинама> *уздужни каналиѝ у кости у којој се налази коштана срж.* – Ове леже у кошчанымъ шупљинама на некомъ лежиру одъ масти; пакъ се средствомъ 6 мушкула на све стране окрећу (ПМ 1844: 20).

кратко ребро с <кратка ребра> *најкраће, највише закривљено ребро и спљоштено одозго надоле, прво ребро (лат. costa prima).* – На 12 ртенячнымъ зглавковима, кои после 7 вратны зглавкова слѣдую, на свакој су страни толико ребара привезаны, одъ којѝ се горњи 7 у малѝй кругъ савѝяю и са пршномъ костѝу са нѝкомъ рскавицомъ свезую; а друга су 5 кратка или фалична ребра (ПМ 1844: 9).

крв ж <крви> *црвена текућина, течност која тече кроз крвне жиле, судове човечјег и животињског организма, храни га и врши измену твари, материје у њему (лат. sanguis).* – Крвѝ е она влага тѝла, изъ кое се сви други сокови преправляю и оддѣлюю (ПМ 1844: 12).

крвна жила ж <крвне жиле> *део кардиоваскуларног система чија је функција враћање крви у срце, вена (лат. vena).* – Крвне жиле доводе крвѝ къ срцу, све се већма къ нѝму разширяю, и имаю по већој части прилопке, кои враћањѝ напредѝ

отишавше крви предупређую (ПМ 1844: 11).

крвна жила вратарна ж <крвна жила вратарна> *вена која настаје иза главе панкреаса спајањем горње цревне и слезинске вене, чије се стабло пружа навише, долази до улазних врата јетре, где се рачва на своје две завршне гране, десну и леву, вена порте (лат. vena portae hepatis).* – Изъ крви, коју она крвна жила вратарна у црну цигерицу доводи, оддѣлю се жучѝ (ПМ 1844: 14).

крвни сосуд м <крвни сосуди> *дио кардиоваскуларног система, чија је функција преношење крви кроз тело, крвни суд (лат. vasa sanguinea).* – Увлаченѝмъ и испуштавѝмъ воздуха, цигерица се на обѝма странама и разширяе и скупля, а чрезѝ то се и крвни сосуди часѝ стешнюю, а часомъ разширяю (ПМ 1844: 15).

крвни судић м <крвнымъ судићима> *мали крвни суд.* – У њима се содржаваю (животиня) фибре съ нервима и кончанымъ плетивомъ, крвнымъ и воденымъ судићима уплетене, и нѝкимъ видомъ лепа (туткала) къ цѝлому едномъ союжене (ПМ 1844: 10).

криво црево с <криво црево> *покретни део танког црева, који се састоји од 11–12 вијуга, а чији се завршни део спаја са почетним делом дебелог црева, усукано црево (лат. ileum).* – Друга црева зову се праздно црево, (Leerdarm), умотано црево, (Grimmdarm), слепо црево, (Blinddarm), криво црево,

(Krummdarm), и дебело-гузно-црево, (Mastdarm) (ПМ 1844: 14).

кристално сочиво с <кристално сочиво> *сабирно сочиво ока, смештено иза дужице, а састављено од многобројних провидних слојева (лат. lens).* – Но иза дужне коже међу двама влагама (тако зововимъ воденомъ и оном' другомъ на подобје стакла) лежи кристално сочиво овога на обѣма странама узвишено тѣло, кое се изъ више прозрчны листова состои (ПМ 1844: 21).

крсти ж <крста> *троугласта кост настала срастањем пет крсних приљенова који припадају групи лажних приљенова (лат. os sacrum).* – Крсти, кое се кодъ дѣце изъ 5 зглавкова, а кодъ одрастны изъ троугленне кости састое, у којој су они 5 зглавкова срастли, нису движиме, образују съ 4 и 5 одъ кука зглавкомъ крсть (ПМ 1844: 9).

кук м <кукови> *избочени део човечјег тела између бокова и бедрене кости (лат. os coxa).* – Такође меснати листови, округли яки кукови, широка плећа, лепъ вид главе, благородно изображеніе лица, на комъ уста нису као у маймуна губица испубчена, горња устна съ малымъ танкимъ (на среди) каналићемъ, и друга својства има само човеческо тѣло (ПМ 1844: 1).

кутъак м <кутняцы> *зуб који служи за жвакање, кутњи зуб (лат. dentes molares).* – У седмомъ месецу, или и поздне нѣшто, а често и при концу прве године, изиђу предњи зуби, њи 7, а

доције псећи и очни, а съ концемъ прве године, или у другој кутняцы, поредъ свакогъ очняка 4 (ПМ 1844: 5).

Л

лабиринт м <лабиринтъ> *део унутрашњег уха у коме је центар за равнотежу, лабиринт (лат. labyrinthus).* – После добошне шупљине слѣдуе лабиринтъ или извјенъ ходникъ, у коегъ средини се мала шупљина, преддворіе, а одъ горе и сапреда се три на подобје лука цевчице, кое се са петъ улива у преддворію отвараю, – а доле се на подобје пужа увјенъ каналъ налази (ПМ 1844: 20).

лажица ж <лажицы> *пречага у човечјем телу која одваја грудну дупљу од трбушине, дијафрагма (лат. processus xiphoides).* – Ова иде иза воздушне цѣвы и срчане кесе крозъ кожицу на лажицы у долню часть трбуха, образуе тамо стомакъ и црева, и напоследку окончава се на дебеломъ цревету (ПМ 1844: 13).

лажичица ж <лажичицомъ> *пречага у човечјем телу која одваја грудну дупљу од трбушине, дијафрагма (лат. processus xiphoides).* – Пршна шупљина одъ долнѣгъ трбуха оддѣлена е лажичицомъ, коя е на прсима узвишена, а у нутри у долнѣмъ трбуху шупля (ПМ 1844: 15).

лева срчана камера ж <леве срчане камере, леву срчану камеру> *највећа срчана шупљина у облику спљоштене купе, са базом окренутом уназад, на чијој се основи виде два отвора: леви*

преткоморно-коморни и отвор, лева срчана комора (лат. aorte ventriculus sinister). – Одъ обои има двојка главна стабла; едно се разширива све то съ манъимъ гранчицама крозь сво тѣло, и ово е цигерна біюћа жила, која изъ десне срчане камере произлази, и крвѣ у белу циферицу и т. д. носи, – ца е онда велика біюћа жила, која изъ леве срчане камере, у све части тѣла иде; у другом стаблу подразумѣваю се двѣ главне крвне жиле, сирѣчь, шупля жила (Hohlader) која изъ свию частій тѣла скуплѣну крвѣ у десно срчано уво уноси, одкудъ се она у десну срчану камеру, и одатле крозь бѣлоцигерну біюћу жилу одводи – и крвна жила, која крвѣ у лѣво срчано уво уноси, изъ коегъ у леву срчану камеру улази, да одатле теченіе свое на ново почне (ПМ 1844: 11).

лево срчано уво с <лѣво срчано уво> *део срца кроз који се крв транспортује до леве преткоморе, а налази се на њеном спољашњем зиду, лева аурикула (лат. auricula sinistra).* – У другом стаблу подразумѣваю се двѣ главне крвне жиле, сирѣчь, шупля жила (Hohlader) која изъ свию частій тѣла скуплѣну крвѣ у десно срчано уво уноси, одкудъ се она у десну срчану камеру, и одатле крозь бѣлоцигерну біюћу жилу одводи – и крвна жила, која крвѣ у лѣво срчано уво уноси, изъ коегъ у леву срчану камеру улази, да одатле теченіе свое на ново почне (ПМ 1844: 11).

лист м <листови> *задњи, меснати, доњи део ноге (лат. solea).* – Такође

меснати листови, округли јаки кукови, широка плећа, лепѣ вид главе, благородно изображеніе лица, на комъ уста нису као у маймуна губица изпубчена, горња устна съ малымъ танкимъ (на среди) каналићемъ, и друга свойства има само човеческо тѣло (ПМ 1844: 1).

лице с <лица> *предња страна главе у човека (лат. facies).* – Такође меснати листови, округли јаки кукови, широка плећа, лепѣ вид главе, благородно изображеніе лица, на комъ уста нису као у маймуна губица изпубчена, горња устна съ малымъ танкимъ (на среди) каналићемъ, и друга свойства има само човеческо тѣло (ПМ 1844: 1).

М

мали мозак м <малый мозакъ> *део мозга који се налази у задњој лобањској јами, састоји се из сиве и беле масе, а основна улога му је регулација моторне активности и тонуса скелетне мускулатуре (лат. cerebellum).* – Подъ овима острагъ лежи малый мозакъ, кој е хоризонталнымъ продуженіемъ тврде темена-коже одъ претискивања великогъ сачуванъ (ПМ 1844: 16).

марамница ж <марамница, марамнице> *опна којом су обложена црева (лат. peritoneum).* – Црева су опетъ на дебелой нѣкој кожи, која се марамница (Gekröse), зове, утврђена, која се у двострукимъ листићима показуе, кои су масћу, жлѣздама, и судима напунѣны, и гди се на подобіе пљовачке сокъ одъ марамнице (Gekrösesaft), одвоява, кои се

у прво црево излива, да смешаванѣ мастны и водены частица у елыма подпомаже (ПМ 1844: 14).

маст ж <масть> *масне наслаге у телу човека и неких животиња, сало (лат. unguen).* – Подѣ кожомъ и међу разнымъ частима животиня лежи масть (сало, деблына), као у кончаномъ плетиву... (ПМ 1844: 10).

материца ж <материцу> *унутрашњи женски полни орган у којем се плод развија до порођаја (лат. uterus).* – Првыи зачетакъ по свой прилицы лежи у плодномъ яйцету, кое крозь каналчиѣ едан тако назван трумпета (Muttertrompete) у материцу уђе, и тамо се утврди (ПМ 1844: 3).

месо с <меса> *мекано, мишићно ткиво човечјег тела (лат. caro).* – Мушкули, особитый родъ кончића, кои къ движенію удова служе, образуоу месо (ПМ 1844: 10).

мишица ж <мишица> *део руке од рамена до лакта, надлактни мишић (лат. brachium).* – Трупу принадлеже ребра, кичма, и трбухъ (Becken), са остальымъ составнымъ частима внутреины (црева); къ удовима пакъ плећа, мишице, руке, голени, и ноге (ПМ 1844: 7).

млечна кеса ж <млечна кеса> *орган из којег се развијају лимфни судови, лимфна кеса.* – Млечна кеса излива сокъ препитанія у пршный ходъ, танакъ еданъ каналъ, кой по кичми горе у высину иде, и кои се далѣ и на лѣвой

страни, из'а велике біоће жиле, у крвну жилу на лѣвой ключной кости одводи (ПМ 1844: 15).

млечни сок м <млечный сокъ> *жутозелена течност, горка течност коју излучује јетра преко жучне кесе, жуч (лат. bilis).* – Овај млечный сокъ пролази крозь нѣке каналчиѣ у млечне сосуде марамице, (Gekrösec), гди се воденомъ нѣкомъ течношћу утончава и скупля се у млечный судъ, кой е кожна поредъ кичме у предѣлу найгорнѣгъ зглавка одъ кукова лежећа кеса (ПМ 1844: 14).

млечни сосуд м <млечне сосуде> *мишићно-слузкокожни орган који служи као резервоар жучи, жучна кеса (лат. vesica biliaris).* – Овај млечный сокъ пролази крозь нѣке каналчиѣ у млечне сосуде марамице, (Gekrösec), гди се воденомъ нѣкомъ течношћу утончава и скупля се у млечный судъ, кой е кожна поредъ кичме у предѣлу найгорнѣгъ зглавка одъ кукова лежећа кеса (ПМ 1844: 14).

млечни суд м <млечный судъ> *мишићно-слузкокожни орган који служи као резервоар жучи, жучна кеса (лат. vesica biliaris).* – Овај млечный сокъ пролази крозь нѣке каналчиѣ у млечне сосуде марамице, (Gekrösec), гди се воденомъ нѣкомъ течношћу утончава и скупля се у млечный судъ, кой е кожна поредъ кичме у предѣлу найгорнѣгъ зглавка одъ кукова лежећа кеса (ПМ 1844: 14).

мозак м <мозакъ> *мека материја која испуњава лобању и кичмени канал (лат. cerebrum).* – Кости, кое строй човеческогъ тѣла подупиру, и у свези држе, есу тврде, круте, съ масномъ материомъ, која се мозакъ (масть у кости) зове, напунѣне части, кое свою особиту величину, видъ и опредѣленіе имаю (ПМ 1844: 8).

мозгана кожа <мозганомъ кожомъ> *функционално најважнији део ока који садржи рецепторе за светлост и боје, мрежњача (лат. retina).* – Најпосле сасвимъ острагу одевено е око са мрежномъ или мозганомъ кожомъ која изъ виђеня живца произлази (ПМ 1844: 21).

мозгана маст <мозгана масть> *мека материја која испуњава лобању и кичмени канал, мозак (лат. cerebrum).* – Материја обојй овы частій на поверхности е пепелясто-угасита, а изнутра бѣлый мозакъ или тако зовомый мозакъ (мозгана масть) (ПМ 1844: 16).

мокраћа ж <мокраћу> *течност коју луче бубрези и која се кроз мокраћне органе излучује из тела (лат. urina).* – Они къ тому служе, да мокраћу изъ крви оддѣлюю, која се крозъ кожные канале у мокраћну бешику излива, одъ куда она крозъ свое канале (Harnröhre) у тайне удове тѣла одлази, и избацуе се (ПМ 1844: 15).

мокраћна бешика ж <мокраћну бешику> *шупљи слузокожно-мишићни орган, у којем се скупља мокраћа у периоду између два пражњења (лат.*

vesica urinaria). – Они къ тому служе, да мокраћу изъ крви оддѣлюю, која се крозъ кожные канале у мокраћну бешику излива, одъ куда она крозъ свое канале (Harnröhre) у тайне удове тѣла одлази, и избацуе се (ПМ 1844: 15).

мрежица ж <мрежицомъ> *серозна опна која покрива унутрашњу површину зидова трбуха и карлице, али и неке органе у перитонеалној дупљи, трбушина марамица (лат. peritoneum).* – Шупљина трбуха обучена е кожицомъ одъ црева; надъ њомъ преко танки црева прострѣта е кожаца, која се мрежицомъ зове, која е кодъ дебелы людій млогомъ мастѣу уткана, и која къ мекој подлоги за црева, за њіово овлаженѣ и утопљанѣ, а къ другимъ памѣреніяма служи (ПМ 1844: 15).

мрежна кожа ж <мрежномъ кожомъ> *функционално најважнији део ока који садржи рецепторе за светлост и боје, мрежњача (лат. retina).* – Најпосле сасвимъ острагу одевено е око са мрежномъ или мозганомъ кожомъ која изъ виђеня живца произлази (ПМ 1844: 21).

мрежна кожаца ж <мрежна кожаца> *део епитела за који се веровало да утиче на пигментацију.* – ПOMEЋу овимъ брадавицама находи се нѣка балава материја, која се мрежна кожаца зове, помеђу танкимъ горњимъ кожацама провучена, и која разне бое човеческогъ тела проузрокуе (ПМ 1844: 10).

мушкул м <мушкули> *еластичан орган који грчењем и опружањем врши покрете делова тела и тако омогућава кретање читавог организма, мишић (лат. musculus). – Мушкули, особитый родъ кончића, кои къ движенію удова служе, образую месо (ПМ 1844: 10).*

Н

надочна кожица ж <надочна кожица> *покретљиви набор коже који штити око, очни капак (лат. blepharospasmus). – Надочна кожица (Augenlieder) чува ий одь сваке опасности, и покрива ий при приближавану ове; трепавице чуваю ий одь прашине и насѣкомы, а обрве служе одь части за украшеніе, а одь части за удржавакѣ доле текућегъ зноя (ПМ 1844: 20).*

накованъ м <наковня, накованъ> *једна од кошчица средњег уха (лат. incus). – Една се зове чекичъ, кой е посредствомъ нѣкогъ држка са добошногъ кожомъ свезанъ; друга коштица се зове накованъ, кой се съ главомъ чекича свезуе, између потеге наковня и треће коштице, на подобіе узенгје, лежи сочиву-подобна коштица, найманя кость у човечиѣмъ тѣлу (ПМ 1844: 19).*

непце с <небце> *горња површина усне дупље код кичмењака (лат. palatum). – Теме состои се изъ выше шупљїи костію, кое су узубченымъ швомъ увезане; а къ овима принадлеже такође кости слѣпи очію, носъ, небце, и вилице... (ПМ 1844: 8).*

нерв м <нерви> *један од влакнастих органа у људском или животињском телу који се од мозга и кичмене мождине гранају по целом телу, преносећи чулне надражаје, живац (лат. nervus). – Нѣгово тѣло истина состои се такође, као и други совершенни животиња, изъ коже, меса, костію, крви, и т. д. накратко изъ штофа (есенцијални частїи) животиња тѣла; но соразмѣрно великїи мозакъ, и врло утончани нерви само нѣму приличе и припадаю (ПМ 1844: 1).*

нерв мирисања м <нерви мирисаня> *мождани живац који полази од биполарних ћелија смештених на мирисном пределу слузокоже горњег дела носне дупље, горњег дела носне преграде и горње носне шкољке, мирисни живац (лат. nn. olfactori). – Надъ овомъ кожомъ распрострети су нерви мирисаня, кои изъ мозга долазе, и крозъ коштицу на подобіе сита у ноздрве се спуштаю (ПМ 1844: 18).*

нервна брадавица ж <нервны брадавица> *рецептор чула укуса на слузокожи језика преко којих се примају надражаји, густативна папила (лат. caliculi gustatorii). – Вкусъ се проузроковава, чрезъ мложину нервны брадавица, кое се на есыку налазе, и на кое слане и зейтинаве частице ела втеченіе чине (ПМ 1844: 18).*

нога ж <ноге> *крајњи, доњи део тела човека и животиња, од бока наниже, који служи за ходање (лат. pes). – Руке уметнуте су са горњимъ своимъ*

частима у нѣкимъ шупљинама плећны костію [...] а ноге су у таковимъ шупљинама кукова, утврђене, и такође три части имаю, бутину, изподколеницу, (голени) и ноге (ПМ 1844: 9).

ножна коричка ж <ножне коричке> *крајњи, доњи део тела човека и животиња, од бока наниже, који служи за ходање, нога, доњи уд (лат. pes)*. – Долнѣ части су нѣкимъ видомъ свеза съ горњима утврђене, и на њима се налазе многе мале коштице, кое ручне и ножне коричке сачиняваю, после којѣ онда прсти на рукама и ногама слѣдую (ПМ 1844: 9).

ноздра ж <ноздра> *један од два носна отвора (лат. nares)*. – Надъ овомъ кожомъ распрострети су нерви мирисаня, кои изъ мозга долазе, и крозъ коштицу на подобіе сита у ноздраве се спуштаю (ПМ 1844: 18).

нокат м <нокти> *рожни покривач у облику плочице на горњем крају прстију, на рукама и ногама (лат. unguis)*. – Она расти као и нокти на прстима, долњимъ частима горнѣ протеруюћи (ПМ 1844: 10).

нос м <носъ> *почетни, улазни део система за дисање између очију и уста, где је смештено и чуло мириса (лат. natus)*. – Носъ, орудіе обонянія, (мирисаня) обложено е изъ нутра горе са сунђеру подобномъ шупљикастомъ кожомъ (ПМ 1844: 18).

О

образ м <образима> *једна страна лица (лат. gena)*. – Садъ се савія глава тако, да брада на прсима стои; [...] една рука, а често и обе леже на образима, или обе су поредъ тѣла доле опружене (ПМ 1844: 4).

обрва ж <обрве> *длаком обрасло дно чела, изнад очне дупље (лат. supercilia)*. – Надочна кожица (Augenlieder) чува ѣ одъ сваке опасности, и покрива ѣ при приближаваню ове; трепавице чуваю ѣ одъ прашине и насѣкомы, а обрве служе одъ части за украшеніе, а одъ части за удржавакѣ доле текућегъ зноя (ПМ 1844: 20).

око с <очи> *орган чула вида код човека и животиња, смештен у очној дупљи (лат. oculus)*. – Тако су исто и очи художественне, кое намъ къ орудію вида служе (ПМ 1844: 20).

очна јабука ж <очна јабука> *очна кугла коју творе бјелоочница и рожњача, очна јабучица (лат. bulbus oculi)*. – Очна јабука е дугулясто округлый шаръ, кой се изъ разны кожа, и између њи налазеће се влаги состои (ПМ 1844: 20).

очни зуб м <очни зуби> *зуб између секутића и кутњака, очњак (лат. dentes canini)*. – Теме состои се изъ выше шупљи костію, кое су узубченимъ швомъ увезане; [...] сирѣчь са свимъ спреда 8 секући зуба (горе и доле по четири), поредъ овы нас свакој страни горе и доле по еданъ очный или псећій зубъ, свега дакле четири и острагу 20

кутњи зуба, на свакој страни горе и доле по 5 (ПМ 1844: 8).

очни нерв м <очны нерва> *оптички живац који је задужен за спајање ока са мозгом, (лат. п. optici)*. – Прва е тврда или дебела теменна кожа, која разнимъ наставцима или продуживаньма, оддѣленія у мозгу чини, и осимъ теменяче такође и у кичму и около очны нерва као таблица (Scheide) распорстире се и пружа (ПМ 1844: 16).

очњак м <очняка> *зуб између секутића и кутњака (лат. dentes canini)*. – У седмомъ месецу, или и поздне нѣшто, а често и при концу прве године, изиђу предњи зуби, њи 7, а доције псећи или очни, а съ концемъ прве године, или у другој кутњацы, поредъ свакогъ очняка 4 (ПМ 1844: 5).

П

пантљика од пупка <пантљике од пупка> *орган у облику танке, цилиндричне врпце која спаја заметак у мајчиној утроби са телом мајке и служи као канал за храну заметка, пупчаница, пупчана врпца (лат. funiculus umbilicalis)*. – Препитаніе добива плодъ (embrio зачатіе) посредствомъ пантљике од пупка (пуповину) крозъ празднину материце (*) изъ крви матере (ПМ 1844: 4).

паучини подобна кожа ж <паучини подобна кожа> *средња мождана овојница која обавија мозак и кичмену мождину, паучинаста мождана опна (лат. arachnoidea mater)*. – Друга

паучини подобна кожа, лежи подъ ономъ, но нигди у удубљаваня не допире (ПМ 1844: 16).

питателни сок м <питателный сокъ> *продукт лучења многобројних жлезда слузокоже танког црева који учествује у процесу варења хране, цревни сок*. – У цревы се свариванѣ ела, кое е стомакъ почео, продужава, питателный сокъ се последствомъ тамо налазећи се сосуда одъ ела оддвојава, а ђубре избацуе (ПМ 1844: 14).

плетиво нерва с <плетиво нерва> *сплет више нерава, живчани сплет*. – Кончићи нерва често се дѣле, но опетъ се еданъ съ другимъ сојужаваю, и образују дебело оддвоеніе или клупче нерва, кое се са основнимъ частима мозга прилично соглашаваю, и многе крвне сосуде содржаваю или се у замршенимъ свезама саставляю, кое се плетиво нерва зове [...] (ПМ 1844: 17).

плећа с мн. <плећа> *горњи део леђа, између врата и руку*. – Такође меснати листови, округли јаки кукови, широка плећа, лепъ вид главе, благородно изображеніе лица, на комъ уста нису као у маймуна губица изпубчена, горња устна съ малымъ танкимъ (на среди) каналићемъ, и друга својства има само човеческо тѣло (ПМ 1844: 1).

плећна кост ж <плећне кости> *пљосната троугласта кост, приљубљена уз задњи део грудног коша, лопатица (лат. scapula)*. – Горе надъ ребрыма леже обе плећне кости, и

свезую се ключнимъ костима са пршномъ костѣу (ПМ 1844: 9).

плећна ртењача ж <плећне ртеняче> *покретни вратни пршљен који припада групи правих пршљенова, чији попречни пресек има отвор кроз који пролази кичмена артерија, вратни пршљен (лат. vertabrae cervicales).* – Главу држи и носи ртеняча, стубъ кой се изъ 24 поедини едно за другимъ движимы зглавкова состои, кои се на вратне ртењаче (плећне) и одъ кукова зглавкове дѣле (ПМ 1844: 8).

плод м <плодъ> *зачетак живог бића у мајци, дете (лат. fetus).* – После 1 месець дана бива плодъ одъ прилике еданъ цоль дугачакъ, и мало накриво лежи у нѣкой влаги између двѣ кожице (ПМ 1844: 4).

плодно јајце с <плодномъ яйцету> *оплођена јајна ћелија која настаје спајањем женског и мушког гамета, зигот (лат. zygotus).* – Првѣй зачетакъ по свой прилицы лежи у плодномъ яйцету, кое крозъ каналчић едан тако назван трумпета (Muttertrompete) у материцу уђе, и тамо се утврди (ПМ 1844: 3).

пљувачке сок м <пљувачке сокъ> *мешовити секрет три пара великих пљувачних жлезда: заушних, подвилличних и подјезичних, у устима човека која кваси и влажи храну која се jede (лат. saliva).* – Црева су опетъ на дебелой нѣкой кожи, коя се марамница (Gekröse), зове, утврђена, коя се у двострукимъ листићима показуе, кои су

масѣу, жлѣздама, и судудима напунѣны, и гди се на подобіе пљувачке сокъ одъ марамнице (Gekrösesaft), оддвојава, кои се у прво црево излива, да смешаванѣ мастны и водены частица у елыма подпомаже (ПМ 1844: 14).

попак м <попка> *мала, округла удубина у кожи на средини трбуха, која настаје након пресецања пупчане врпце, пупак (лат. umbilicus).* – У истој се виде мали соужени кончићи, изъ којѣ после седамъ дана дугулясто, готово провидно клупченце постане, одъ коега средине па до кожице нѣки су кончићи пружени, кои су почетакъ цвевата одъ попка (ПМ 1844: 4).

празнина материце ж <празднину материце> *постельица у материци око заметка као веза између мајчине крви и ембриона, постельица, плацента (лат. placenta).* – Препитаніе добива плодъ (embrio зачатіе) посредствомъ пантльике одъ пупка (пуповину) крозъ празднину материце (Mutterkuchen) изъ крви матере (ПМ 1844: 4).

празно црево с <праздно црево> *покретни део танког црева, који се састоји од 11–12 вијуга, јејунум.* – Друга црева зову се праздно црево, (Leerdarm), умотано црево, (Grimmdarm), слепо црево, (Blinddarm), криво црево, (Krummdarm), и дебелогузно-црево, (Mastdarm) (ПМ 1844: 14).

први мозак м <првѣй мозакъ> *најразвијенији део централног нервног система који се састоји од десне и леве хемисфере, изграђене од сиве и беле*

маса, велики мозак (лат. telencephalon).
– Првѣй или великій мозакъ, лежи у
свој горњој части темена – шупљине,
и у долњој до половине (ПМ 1844: 16).

предворије с <преддворіе, преддворию>
коштана шупљина у унутрашњем уху,
трѣм (лат. vestibulum). – После
добошне шупљине слѣдуе лабиринтъ
или извѣиень ходникъ, у коегъ средини се
мала шупљина, преддворіе, а одъ горе и
сапреда се три на подобіе лука цевчице,
кое се са петъ уліва у преддворию
отвараю, – а доле се на подобіе пужа
увѣиень каналъ налази (ПМ 1844: 20).

прилопак м <прилопке> *део срца чији је*
задатак да попут вентила усмеравају
струју крви у одређеном правцу и
спречавају њено враћање у супротном
смеру, зализак (лат. valvula). – Крвне
жиле доводе крвѣ къ срцу, све се већма
къ нѣму разширяю, и имаю по већој
части прилопке, кои враћанѣ напредъ
отишавше крви предупређују (ПМ 1844:
11).

прозрачна кожа ж <прозрачна кожа>
танак слој коже који штити око од
механичких и других повреда, својим
покретима распоређује сузе и осигурава
влажење рожњаче, очни капак (лат.
palpebrae). – Међу овимъ листовима
содржава се бистрый сокъ и цѣло тѣло
обкружава нѣжна прозрачна кожа, као
заклопаць (ПМ 1844: 21).

прозрачни лист м <прозрачны листова>
фина влакна ока која повезују цилијално
тело и сочиво, цилијарна зонала (лат.
zonula ciliaris). – Но иза дужне коже

међу двема влагама (тако зововимъ
воденомъ и ономъ другомъ на подобіе
стакла) лежи кристално сочиво овога на
обѣма странама узвишено тѣло, кое се
изъ више прозрачны листова состои
(ПМ 1844: 21).

прса с мн. <прсію> *предњи део тела од*
врата до трбуха, груди (лат. thorax). –
Положеніе срца ніе усправно, и ніе у
среди прсію, него лежи косо, съ
тупльимъ краемъ къ лѣвой, а съ широмъ
часћу къ десној страни, а острагъ къ
кичми окренуто (ПМ 1844: 11).

прст м <прсти> *један од пет покретних*
крајњих делова руке или ноге човека
(лат. digitus). – Долнѣ части су нѣкимъ
видомъ свеза съ горњима утврђене, и на
њима се налазе многе мале коштице,
кое ручне и ножне коричке сачиняваю,
после којѣ онда прсти на рукама и
ногама слѣдују (ПМ 1844: 9).

пршна кост <пршномъ костћу>
пљосната грудна кост, надгрудница
(лат. episternum). – На 12 ртєнячнымъ
зглавковима, кои после 7 вратны
зглавкова слѣдују, на свакој су страни
толико ребара привезаны, одъ којѣ се
горњи 7 у малый кругъ савіяю и са
пршномъ костћу са нѣкомъ рскавицомъ
свезују (ПМ 1844: 8).

пршна шупљина ж <пршна шупљина>
дупља смештена изнад, односно испред
трбушне шупљине, а заштићена
ребрима, грудна дупља. – Пршна
шупљина одъ долнѣгъ трбуха оддѣлена
е лажичицомъ, коя е на прсима

узвышена, а у нутри у долнѣмъ трбуху шупля (ПМ 1844: 15).

пршни ход м <пршный ходъ> *осовински, коштани стуб изграђен од приљенова, који чини основу читавог скелета, кичмени стуб (лат. columna verberalis).* – Млечна кеса излива сокъ препитанія у пршный ходъ, танакъ еданъ каналъ, кой по кичми горе у высину иде, и кои се далѣ и на лѣвой страни, из'а велике біюће жиле, у крвну жилу на лѣвой ключной кости одводи (ПМ 1844: 15).

псећи зуб м <псећий зуб> *зуб између секутића и кутњака, очњак (лат. dentes canini).* – Теме состои се изъ выше шупљи костію, кое су узубченимъ швомъ увезане; [...] сирѣчь са свимъ спреда 8 секући зуба (горе и доле по четири), поредъ овы нас свакой страни горе и доле по еданъ очный или псећий зубъ, свега дакле четири и острагу 20 кутњи зуба, на свакой страни горе и доле по 5 (ПМ 1844: 8).

пуж м <пужа> *предњи део коштаног лавиринта уха, који има облик кућице пужа (лат. cochlea).* – После добошне шупљине слѣдуе лабиринтъ или извѣнъ ходникъ, у коегъ средини се мала шупљина, преддворіе, а одъ горе и сапреда се три на подобіе лука цевчице, кое се са петъ уліва у преддворію отвараю, – а доле се на подобіе пужа увіенъ каналъ налази (ПМ 1844: 20).

пуповина ж <пуповину> *орган у облику танке, цилиндричне врпце која спаја заметак у мајчиној утроби са телом*

мајке и служи као канал за храну заметка, пупчаница, пупчана врпца, (лат. funiculus umbilicalis). – Препитаніе добива плодъ (embrio зачатіе) посредствомъ пантльике одъ пупка (пуповину) крозь празднину материце (Mutterkuchen) изъ крви матере (ПМ 1844: 4).

Р

раме с <раме> *део тела између врата и надлактице.* – Руке уметнуте су са горњимъ своимъ частима у нѣкимъ шупљинама плећны костію, и имаю три части: раме, мишицу, горню предню мишицу, и руку... (ПМ 1844: 9).

ребро с <ребра> *једна од дванаест пари танких и извијених костіју, везаних за кичму, које обавијају грудни кош (лат. costa).* – Трупѣ принадлеже ребра, кичма, и трбухъ (Becken), са осталымъ составнымъ частима внутреины (црева); къ удовима пакъ плећа, мишице, руке, голени, и ноге (ПМ 1844: 7).

ресица ж <ресица> *продужетак задњег краја меког непца у ждрелу у облику меснатог, покретног језичка (лат. uvula).* – Найзнаменитіе орудіе говореня естъ ресица, съ воздушноцѣвнимъ чворомъ у гркляну, кой е шупля, изъ више рскавица состојећа се цѣвь, и кой се доле у воздушној цѣви (грлу) отвара (ПМ 1844: 13).

рожна кожа ж <рожна кожа> *предњи, провидни и испупчени део спољашње опне очне јабучице, рожњача (лат. cornea).* – Очну ябуку обкружава с' поля

рожна кожа, продужение тврде темене коже (ПМ 1844: 20).

рскавица ж <р'скавица> *врста чвршћег везивног ткива, око костију или уместо њих, у телу кичмењака (лат. cartilago).* – Уво е съ поля дугулясто увіена, на нѣки мѣсты угнута р'скавица, да бы се звукъ лакше приимити, и у ходникъ чувеня одпратити мог'о (ПМ 1844: 19).

рскарица ж <рскарицама> *врста чвршћег везивног ткива, око костију или уместо њих, у телу кичмењака (лат. cartilago).* – Има ий преко полтреће стотине, кое су све рскарицама и мушкулама свезане, и несматраюћи на ову свезу, одъ части поедине, одъ части у союзу съ другима, по вољи и сили, коя ий управля, могу опредѣлена своя дѣла извршивати (ПМ 1844: 8).

ртењача ж <ртеняча> *осовина скелета човека и неких животиња који се протеже дуж леђа и састављен је од кичмених пршљенова, кичма (лат. columna verberalis).* – Главу држи и носи ртеняча, стубъ кой се изъ 24 поедини едно за другимъ движимы зглавкова состои...(ПМ 1844: 8).

ртењачки зглавак <ртенячнымъ зглавковима> *грудни пршљен који припада групи од 12 правих пршљенова (лат. vertebrae thoracicae).* – На 12 ртенячнымъ зглавковима, кои после 7 вратны зглавкова слѣдую, на свакој су страни толико ребара привезаны, одъ којй се горњи 7 у малый кругъ савіяю и са пршномъ костћу са нѣкомъ рскавицомъ свезую (ПМ 1844: 8).

рука ж <руке, руку> *један од горњих удова човечјег тела, екстремитета од рамена до врхова прстију (лат. armus).*

– Руке уметнуте су са горњимъ своимъ частима у нѣкимъ шупљинама плећны костію, и имаю три части: раме, мишицу, горню предню мишицу, и руку... (ПМ 1844: 9).

ручна коричка ж <ручне коричке> *један од горњих екстремитета човечјег тела, од рамена до врхова прстију, рука, горњи уд (лат. armus).* – Долнѣ части су нѣкимъ видомъ свеза съ горњима утврђене, и на њима се налазе многе мале коштице, кое ручне и ножне коричке сачиняваю, после којй онда прсти на рукама и ногама слѣдую (ПМ 1844: 9).

С

сало с <сало> > *масне наслаге у телу човека и неких животиња, маст (лат. unguen).* – Подъ кожомъ и међу разнимъ частима животиня лежи масть (сало, дебљина), као у кончаномъ плетиву... (ПМ 1844: 10).

сасуд м <сасуда> *крвни суд, чија је функција преношење крви кроз тело (лат. vas)..* – Она, коя е са свымъ унутри, зове се убрани кожа (Samthaut) – и има множество испараваюћи и усисаваюћи сасуда у виду фини кончића и брадавица (ПМ 1844: 13).

секући зуб м <секући зуби> *предњи зуб пљоснотог облика у горњој и доњој вилицы (по четири зуба), којима се храна сече, гризе, секутић (лат. dentes incisivi).*

– У седмомъ месецу, или и поздне нѣшто, а често и при концу прве године, изиђу предњи секући зуби, нѣи 7, а доцие псећи или очни, а съ концемъ прве године, или у другой кутњаци, поредъ свакогъ очњака 4 (ПМ 1844: 5).

слезина ж <слезина> *велика жлезда у трбушној шупљини с леве стране, испод дијафрагме и задњих ребара, а главна функција јој је стварање црвених крвних зрнаца* (лат. *lien*). – Слезина, дугуљасто-округло, горе узвиено тѣло, лежи на десној страни према црној цигерици, и естѣ шупљикастогъ вида, а изгледа плаветно-црвеногъ (ПМ 1844: 15).

слепо око с <слѣпи очію> *бочни део лобаге од уха до чеоне кости, слепоочница* (лат. *tempora*). – Теме состои се изъ выше шупљи костію, кое су узубченымъ швомъ увезане; а къ овима принадлеже такође кости слѣпи очію, носъ, небце, и вилице... (ПМ 1844: 8).

слепо црево с <слепо црево> *почетни, најшири део дебелог црева са црвуљком* (лат. *caecum*). – Друга црева зову се праздно црево, (Leerdarm), умотано црево, (Grimmdarm), слепо црево, (Blinddarm), криво црево, (Krummdarm), и дебело-гузно-црево, (Mastdarm) (ПМ 1844: 14).

сок препитанија м <сокъ препитанија> *лимфа пробавног система која у себи садржи капљице масти, хилус* (лат. *hilum*). – Млечна кеса излива сокъ препитанија у пршњий ходъ, танакъ еданъ каналъ, кой по кичми горе у

высину иде, и кои се далѣ и на лѣвој страни, из'а велике біюће жиле, у крвну жилу на лѣвој ключној кости одводи (ПМ 1844: 15).

сосуд м <сосуда, сосудима> *крвни суд* (лат. *vas*). – Она е жлѣзди подобный дробъ, и изъ неброены сосуда саставлѣна, одѣ коій су најзнаменитіе вратарна жила (Pfortader, нѣка крвна жила) црно цигерична біюћа жила, и онда жучъ са своимъ сосудима (ПМ 1844: 14).

сочиво с <сочиву> *део ока кроз који се светлост прелама пре него што падне на мрежњачу* (лат. *lens*). – Една се зове чекичъ, кой е посредствомъ нѣкогъ држка са добошномъ кожомъ свезанъ; друга коштица се зове накованъ, кой се съ главомъ чекича свезуе, између потеге наковня и треће коштице, на подобіе узенгје, лежи сочиву-подобна коштица, најманя костъ у цовечиємъ тѣлу (ПМ 1844: 19).

срце с <срца> *шупљи мишићни орган чија је унутрашњост једном уздужном преградом подељена на две половине, десну и леву, које се састоје од преткоморе и коморе* (лат. *cor*). – Срце е великій шуплій мушкуль, кой е густимъ еднимъ зидомъ на две срчане камерице подѣлено, и узрокъ е, кой джеженіе и околотеченѣ течностій у тѣлу оддржава (ПМ 1844: 11).

срчана камерица ж <срчане каменице> *срчана шупљина, срчана комора, клетка* (лат. *ventriculus cordis*). – Срце е великій шуплій мушкуль, кой е

густимъ еднимъ зидомъ на две срчане камерице подѣлено, и узрокъ е, кой джеженіе и околотеченѣ течностій у тѣлу оддржава (ПМ 1844: 11).

срчана кеса ж <срчана кеса> *опна која обавија срце, састоји се из спољашњег дела, изграђеног од везивног ткива и унутрашњег дела од посебног везивног ткива и два листа (лат. pericardium).* – Срце е у дебелой одной кожи, као са кесомъ обмотано, која се срчана кеса и зове (ПМ 1844: 11).

срчано уво с <срчане уши> *део срца на спољашњем зиду десне и леве срчане коморе, увасти наставак.* – Надъ срчанимъ камерама леже тако назване срчане уши, кое никаквогъ взаимногъ дѣйствованя не'маю, него свако за себе са своіомъ срчаномъ камеромъ (ПМ 1844: 11).

стомак м <стомакъ> *орган за варење, смештен у горњем делу трбушне дупље, трбух (лат. abdomen).* – Прво орудіе препитанія есть стомакъ, дугуластоокругла кеса горе у шупљини трбуха на левой страни, која съ грклянѣмъ, съ цевлю за ело, и са цревма едно цѣло сочинява (ПМ 1844: 13).

судић м <судићи> *мањи шупљи орган у човечјем телу са различитим функцијама.* – Съ поля пуна е малы брадавица, у којима се краеви кожњи нерва, орудія осећаня и судићи за непримѣтително изпареніе окончавая (ПМ 1844: 9).

Т

тајни удови тела м <тайне удове тѣла> *мушки или женски полни органи, гениталије (лат. genitalia).* Они къ тому служе, да мокраћу изъ крви оддѣлюю, која се крозъ кожне канале у мокраћну бешику излива, одъ куда она крозъ свое канале (Harnröhre) у тайне удове тѣла одлази, и избацуе се (ПМ 1844: 15).

танка темена кожа ж <танка темена кожа> *унутрашња мождана овојница која обавија мозак и кичмену мождину, мека мождана опна (лат. pia mater).* – Трећа е танка темена кожа, плетиво одъ найфаини крвны и біюћи жила гранчица, која у све боре мозга улази, и спољашна продуженія нѣгова, као и нерве спроводи (ПМ 1844: 16).

танко црево с <танкогъ црвета> *део система за варење који се пружа од пилоричног отвора желуца до почетног дела дебелог и слепог црева (лат. intestinum tenue).* – Почетакъ танкогъ црвета, одъ стомака одма рачунајући, зове се 12–прстно црево (Zwölffingerdarm), ербо е одъ прилике 12 прста широко, и 12 цолова дугачко (ПМ 1844: 14).

тврда темена кожа ж <тврда теменна кожа> *спољашња мождана овојница која обавија мозак и кичмену мождину, тврда мождана опна (лат. dura mater).* – Прва е тврда или дебела теменна кожа, која разнимъ наставама или продуживаньма, оддѣленія у мозгу чини, и осимъ теменяче такође и у кичму и около очны нерва као таблица

(Scheide) распорстире се и пружа (ПМ 1844: 16).

теме с <темену> *врх главе, лобање (лат. vertex)*. – Теме состои се изъ выше шупљи костію, кое су узубченимъ швомъ узезане... (ПМ 1844: 8).

темењача ж <темењача> *парна пљосната испупчена кост, четвртасог облика која гради кроз лобање, темена кост (лат. os parietale)*. – Темењача (костъ на темену) е горе мало отворена тако, да се биенѣ жиле у мозгу осетити може (ПМ 1844: 4).

трбух м <трбухъ> *део тела у коме су желудац и црева; испупчени део тела и унутрашњи простор са органима који су у њему (лат. abdomen)*. – Трупѹ принадлеже ребра, кичма, и трбухъ (Becken), са остальмъ составнымъ частима внутреины (црева); къ удовима пакъ плећа, мишице, руке, голени, и ноге (ПМ 1844: 7).

трепавица ж <трепавице> *длаке на ивици очних капака (лат. cilia)*. – Надочна кожаца (Augenlieder) чува іѣ одъ сваке опасности, и покрива іѣ при приближавану ове; трепавице чуваю іѣ одъ прашине и насѣкомы, а обрве служе одъ части за украшеніе, а одъ части за удржавакѣ доле текућегъ зноя (ПМ 1844: 20).

тромпета ж <тромпета> *коштанопнасто-хрскавичава цев која спаја бубну дупљу и носни део ждрела, слушина труба (лат. tuba auditiva)*. Ондѣ, гдѣ изъ добошне шупљине излази, потврдъ е

као костъ и узанъ, а напредъ къ носу р'скавъ и поширокъ; збогъ оваквогъ свогъ вида зове се тромпета (ПМ 1844: 19).

тромпета ж <тромпета> *слузокожни канал чија је функција да прихвати јајну ћелију и спроведе је до материце, јајовод (лат. tuba uterina)*. – Првѣй зачетакъ по свој прилици лежи у плодномъ яйцету, кое крозъ каналчићъ едан тако назван тромпета (Muttertrompete) у материцу уђе, и тамо се утврди (ПМ 1844: 3).

труп м <трупъ> *среднишњи, централни део човечјег или животињског тела, између врата и удова, који обухвата грудни кош, трбух и карлицу (лат. truncus)*. – Човеческо тѣло дѣли се на главу, трупъ, и удове (ПМ 1844: 7).

Ћ

ћушка ж <ћушке> *задњи део главе*. – Трећа часть зове се дугулястѣй мозакъ, и состои се изъ свезе мозганы фибра великогъ и малогъ мозга, лежи на кости заднѣ части главе (ћушке), и продужуе се, почемъ крозъ шупљину ове, у шуплину зглавкова кичмени иде, у кичмену масть (мозакъ) (ПМ 1844: 16).

У

убрани кожа ж <убрани кожа> *дубоки везивни слој коже, у којем су смештени капилари и живци коже, длаке, знојне и лојне жлезде и глатке мишићне ћелије које су везане за корен длаке, крзно (лат. dermis)*. – Она, која е са свымъ унутри, зове се убрани кожа (Samthaut) – и има

множество испаравајући и усисавајући сасуда у виду фины кончића и брадавица (ПМ 1844: 13).

уво с <уво> орган чула слуха и равнотеже (лат. *auris*). – Уво е съ поля дугулясто увіена, на нѣки мѣсты угнута р'скавица, да бы се звукъ лакше пріимити, и у ходникъ чувеня одпратити мог'о (ПМ 1844: 19).

уд м <удови> заједнички назив за руке и ноге као органе кретања. – Садъ слѣдую удови, кои се на горнѣ и долнѣ, или на руке и ноге дѣле (ПМ 1844: 9).

ударајућа жила <ударајуће жиле> *жила којом тече крв из срца у све делове тела, артерија*. – Изъ срца крозъ жиле двоякогъ рода, крвѣ се крозъ цѣло тѣло истеруе, сирѣчь крозъ біюће или ударајуће жиле (*Schlagader*), и кроз крвне жиле (ПМ 1844: 11).

узенгија ж <узенгие> *слушна кошчица у средњем уху, стремен* (лат. *stapes*). – Една се зове чекичъ, кой е посредствомъ нѣкогъ држка са добошногъ кожомъ свезанъ; друга коштица се зове накованъ, кой се съ главомъ чекича свезуе, између потеге наковня и треће коштице, на подобіе узенгие, лежи сочиву-подобна коштица, найманя костъ у човечиѣмъ тѣлу (ПМ 1844: 19).

умотано црево с <умотано црево> *део дебелог црева који се наставља на слепо црево, а на њему се разликују четири дела: усходни, попречни, нисходни и сигмоидни, сито црево*, (лат. *colon*). – Друга црева зову се праздно црево,

(*Leerdarm*), умотано црево, (*Grimmdarm*), слепо црево, (*Blinddarm*), криво црево, (*Krummdarm*), и дебелогузно-црево, (*Mastdarm*) (ПМ 1844: 14).

уста с <уста> *шупљина у доњем делу са унутрашње стране зубне преграде, као почетни орган за варење кроз који пролази храна у желудац* (лат. *stoma*). – Такође меснати листови, округли яки кукови, широка плећа, лепъ вид главе, благородно изображеніе лица, на комъ уста нису као у маймуна губица изпубчена, горня устна съ малымъ танкимъ (на среди) каналићемъ, и друга свойства има само човеческо тѣло (ПМ 1844: 1).

усна ж <устна> *једна од две меснате покретне ивице које споља заклањају зубе* (лат. *labia*). – Такође меснати листови, округли яки кукови, широка плећа, лепъ вид главе, благородно изображеніе лица, на комъ уста нису као у маймуна губица изпубчена, горня устна съ малымъ танкимъ (на среди) каналићемъ, и друга свойства има само човеческо тѣло (ПМ 1844: 1).

Ф

фалично ребро с <фалична ребра> > *најкраће, највише закривљено ребро и спљоштено одозго надолу, прво ребро* (лат. *costa prima*). – На 12 ртеничнымъ зглавковима, кои после 7 вратны зглавкова слѣдую, на свакој су страни толико ребара привезаны, одъ којі се горњи 7 у малый кругъ савіяю и са пршномъ костѣу са нѣкомъ рскавицомъ

свезую; а друга су 5 кратка или фалична ребра (ПМ 1844: 9)

фибра ж <фибра> *мишићно влакно, жилица, кончић (лат. fibra)*. – У њима се содржавао (животinja) фибре съ нервима и кончанымъ плетивомъ, крвнымъ и воденымъ судићима уплетене, и нѣкимъ видомъ лепа (туткала) къ цѣлому едномъ союжене (ПМ 1844: 10).

Х

ходник м <ходникъ> *део увета грађен у спољашњој трећини од хрскавице, а у осталом делу од кости, у чијој се кожи налазе лојне и велике знојне жлезде које стварају ушну маст, спољашњи ушни ходник (лат. meatus acusticus externus)*. – У овомъ има много жлѣзѣдй, кое горку нѣку влагу оддѣлюю, чрезъ што се ходникъ углађава, и мекшиј задржава, а прашини или малымъ насѣкомымъ улазакъ препречава (ПМ 1844: 19).

ходник чувеня м <ходникъ чувеня> *ушни канал (лат. meatus acusticus externus)*. Уво е съ поля дугулясто увіена, на нѣки мѣсты угнута р'скавица, да бы се звукъ лакше приимити, и у ходникъ чувеня одпратити мог'о (ПМ 1844: 19).

Ц

цев за јело <цѣвъ за ело> *слузокожно-мишићни орган, олучастог облика, који се пружа од базе лобање наниже, изнад гркљана и једњака и представља раскрсницу система за дисање и система за варење, ждрело (лат.*

pharynx). – Грло е на подобіе левка каналъ, и естъ продуженіе внутренѣ коже уста; ондѣ гдѣ е на подобіе валька, починѣ се звати цѣвъ за ело, (Speiseröhre) (ПМ 1844: 13).

цевчица ж <цевчице> *ушни канал који се увија спирално око стожера, образујући две и по вијуге, коштани канал (лат. canalis spiralis cochleae)*. – После добошне шупљине слѣдуе лабиринтъ или извјенъ ходникъ, у коегъ средини се мала шупљина, преддворіе, а одъ горе и сапреда се три на подобіе лука цевчице, кое се са петъ уліива у преддворію отвараю, – а доле се на подобіе пужа увіенъ каналъ налази (ПМ 1844: 20).

црево с <цревы> *део органа за варење у облику меке и растегливе цеви у људском телу (лат. intestinum)*. – У цревы се свариванѣ ела, кое е стомакъ почео, продужава, питателный сокъ се последствомъ тамо налазећи се сосуда одъ ела оддвоява, а љубре избацуе (ПМ 1844: 14).

црна цигерица ж <црна цигерица> *жлезда јајастог облика код човека или животиња која излучује жуч и врши низ најважнијих процеса који су у вези са разменом материја у организму, јетра (лат. hepax)*. – Црна цигерица, највеће внутреннѣ (црево), долнѣгъ трбуха, лежи на десной страни подъ краткимъ ребрима (ПМ 1844: 14).

црноцигерична бијућа жила ж <црно цигерична бијућа жила> *вена иза главе панкреаса, која настаје спајањем горње*

црвене вене и слезинске вене, чије стабло долази до улазних врата јетре и рачва се на своје две завршне гране, десну и леву, вена порте (лат. vena portae hepatis). – Она е жлъзди подобный дробъ, и изъ неброены сосуда састављѣна, одѣ којѣ су најзнаменитѣ вратарна жила (Pfortader, нѣка крвна жила) црно цигерична бѣоѣна жила, и онда жучъ са своимъ сосудима (ПМ 1844: 14).

Ч

чекич м <чекичъ> *једна од слушних кошчица, чекић (лат. malleus).* – Една се зове чекичъ, кој е посредствомъ нѣкогъ држка са добошномъ кожомъ свезанъ; друга кошчица се зове накованъ, кој се сѣ главомъ чекича свезуе, између потеге наковня и треће коштице, на подобіе узенגיע, лежи сочиву-подобна кошчица, најманя кость у човечіемъ тѣлу (ПМ 1844: 19).

Ц

цигерица ж <цигерица> *главни део система органа за дисање, у којем се врши размена гасова, бела цигерица, плућа (лат. pulmones).* – Увлаченъмъ и испуштавъмъ воздуха, цигерица се на обѣма странама и разшируе и скупля, а чрезъ то се и крвни сосуди часъ стешнюю, а часомъ разширую (ПМ 1844: 15).

цигерна бијуѣна жила ж <цигерна бѣоѣна жила> *једна од четири вене која преноси артеријску крв из плућа у леву срчану преткомору, плућна вена (лат. vena*

pulmonale). – Одъ обои има двояка главна стабла; едно се разширива све то сѣ манъимъ границима крозъ сво тѣло, и ово е цигерна бѣоѣна жила, која изъ десне срчане камере произлази, и крвъ у белу циферицу и т. д. носи, – ца е онда велика бѣоѣна жила, која изъ леве срчане камере, у све части тѣла иде... (ПМ 1844: 11).

Ш

шиљаста кост ж <шилясте кости> *савијена кост у доњем крају кичме која настаје срастањем четири до пет тртичних закржљалих приљенова, тртична кост (лат. os coccygis).* – Шиляста (као репъ, Schwanzbein) кость естъ такова, која до дебелогъ црвета допире, и која е на вр'у унутра привіена (ПМ 1844: 9).

шупља жила ж <шупля жила> *вена која враћа венску крв из горње половине тела, а настаје спајањем десне и леве брахиоцефаличне вене, горња шупља жила vena (лат. cava superior).* – Одъ обои има двояка главна стабла; едно се разширива све то сѣ манъимъ границима крозъ сво тѣло, и ово е цигерна бѣоѣна жила, [...] у другом стаблу подразумѣваю се двѣ главне крвне жиле, сирѣчь, шупля жила (Hohlader) која изъ свию частій тѣла скуплѣну крвъ у десно срчану уво уноси, одкудъ се она у десну срчану камеру, и одатле крозъ бѣлоцигерну бѣоѣну жилу одводи – и крвна жила, која крвъ у лѣво срчану уво уноси, изъ коегъ у леву срчану камеру улази, да одатле

теченије свое на ново почне (ПМ 1844: 11).

шупљина зглавка кичменог ж <шупљину зглавкова кичмени> *отвор који се налази у сваком приљену градећи кичмени канал у којем је смештена кичмена мождина, приљенски отвор (лат. foramen vertebrale).* – Трећа часть зове се дугуљастый мозакъ, и состои се изъ свезе мозганы фибра великогъ и малогъ мозга, лежи на кости заднѣ части главе (ћушке), и продужуе се, почемъ крозъ шупљину ове, у шупљину зглавкова кичмени иде, у кичмену масть (мозакъ) (ПМ 1844: 16).

шупљина носа <шупљина носа> *почетни, проширени део дисајних путева, смештен у предњем делу средишњег предела главе, а носном преградом подељен је на две симетричне половине, које се напред отварају ноздрвама (лат. cavitas nasi).* – Шупљина носа састае се острагу са шупљиномъ уста; отудъ здравъ носъ

врло много приноси къ чистомъ изговарану (ПМ 1844: 19).

шупљина ока ж <шупљину очу> *коштане шупљине, смештене с обе стране корена носа, у чијој унутрашњости су смештене очи (лат. orbita).* – Живацъ виђеня овај дебео е одъ прилике као гушчје перо, и изъ мозга у очну ябуку улази крозъ шупљину очу (ПМ 1844: 21).

шупљина трбуха ж <шупљина трбуха> *простор унутар трупа који се налази испод пречаге, трбушина дупља (лат. cavitas abdominalis).* – Шупљина трбуха обучена е кожицомъ одъ црева... (ПМ 1844: 15).

шупљина уста ж <шупљиномъ уста> *почетни, проширени део органа за варење, усна дупља (лат. cavitas oris).* – Шупљина носа састае се острагу са шупљиномъ уста; отудъ здравъ носъ врло много приноси къ чистомъ изговарану (ПМ 1844: 19).

5. Закључак

Анализом анатомске терминологије у делу *Кратко сочињеније антропологије или Наука о човеку* Петра Радовановића (1844), долази се до закључка да се терминолошки систем из области анатомије у великој мери изменио у односу на савремени. Такво стање је и очекивано јер је дело писано током прве половине 19. века, дакле, у предстандардном периоду.¹

¹ Да би се извршило поређење грађе с анатомском терминологијом у стандардном српском језику, коришћен је уџбеник за средњу медицинску школу *Анатомија и физиологија* (Anđelković i dr. 2002)¹, уџбеник који је намењен студентима Факултета

Ако се посматра порекло термилошких јединица, уочава се да је убедљиво највећи број термина домаћег порекла, што говори о високом нивоу терминологизације лексема општег лексичког фонда.² Број термина страног порекла је веома мали. Уколико се и употребљавао неки страни термин, то је најчешће у вишечланим термилошким јединицама где је само једна лексема страног порекла.

Добијена грађа рефлектује стање у овом пољу терминологије током прве половине 19. века, а будућа истраживања, спроведена на ширем корпусу, пружиће нам јаснију слику о процесима и даљем развоју овог сегмента лексикона.

ИЗВОР

Радовановић, Петар (1844). *Кратко соочињеније антропологије или Наука о човеку*. Београд: Књигопечатња Књажевства Србског.

ЛИТЕРАТУРА

- Бјелаковић, Исидора (2017). *Терминологија код Срба у 18. и 19. веку (математичка географија и картографија)*. Нови Сад: Два пера.
- Винавер, Н. (1996). О терминологији: између праксе и теорије. *Стандардизација терминологије*. Београд: Српска академија наука и уметности. 21–24.
- Вујаклија, Милан (1996/97). *Лексикон страних речи и израза*. Београд: Просвета.
- Гортан-Премк, Даринка (1991). *О термилошким јединицама и њиховој обради у Речнику САНУ*. Наш језик. Београд. XXIX/1–2: 49–54.
- Драгићевић, Рајна (2007). *Лексикологија српског језика*. Београд: Завод за уџбенике.
- Клајн, Иван и Милан Шипка (2008). *Велики речник страних речи и израза*. Нови Сад: Прометеј.
- Пешикан, Митар, Јован Јерковић и Мато Пижурица (2010). *Правопис српског језика*. Нови Сад: Матица српска.

спорта и физичког васпитања *Анатомија човека* (Obradović i dr. 2006), *Енциклопедијски лексикон – Мозаик знања: Биологија* (Јанковић 1973¹) и *Вишејезички медицински речник* (Kostić 2009).

² Порекло је анализирано на основу *Речника српскохрватског књижевног језика* (1990), *Лексикона страних речи и израза* Милана Вујаклије (1996/97), *Великог речника страних речи и израза* (Клајн и Шипка 2008), *Етимологијског рјечника хрватског или српског језика* Петра Скока (Skok 1971–1974) и *Рјечника хрватског или српског језика JAZU* (1880–1976).

- РСАНУ: *Речник српскохрватског књижевног и народног језика*, I-XXI. Београд: Институт за српски језик САНУ, 1959–.
- РМС: *Речник српскохрватског књижевног језика*, I-VI. Нови Сад – Загреб: Матица српска – Матица хрватска, 1990.
- Суботић, Љиљана (2004). Из историје књижевног језика: „питање језика”. *Предавања из историје језика*. Нови Сад: Филозофски факултет. 145–191.

*

- Anđelković, Ivan, Aleksandar Stajkovic i Aleksandar Ilić (2002). *Anatomija i fiziologija*. Београд: Zavod za udžbenike i nastavna sredstva.
- Kostić, Aleksandar Đ. (2009). *Višejezički medicinski rečnik*. Београд: Јасен.
- [Milorad Janković] (1973). *Enciklopedijski leksikon – mozaik znanja. T. 19: Biologija*. Београд: Interpres. (МЗ-Б).
- RJAZU: *Rječnik hrvatskoga ili srpskog jezika*, I-XXIII. Загреб: JAZU, 1880–1976.
- Obradović, Dušica, Marija Mihalj i Borislav Obradović (2006). *Anatomija čoveka*. Нови Сад – Sremska Mitrovica: Udruženje kulturnih stvaralaca Srbije „Zavičaj”.
- Skok, Petar (1971–1974). *Etimologijski rječnik hrvatskoga ili srpskoga jezika*. 1–4. Загреб.
- Šipka, Danko (1998). *Osnovi leksikologije i srodnih disciplina*. Нови Сад: Matica srpska.

Jovana Jović

LEXICOGRAPHIC PROCESSING OF ANATOMICAL TERMINOLOGY IN
КРАТКО СОЧИЊЕНИЈЕ АНТРОПОЛОГИЈЕ ИЛИ НАУКА О ЧОВЕКУ BY
PETAR RADOVANOVIĆ (1844)

SUMMARY

The paper analyzes the terminological system of the pre-standard epoch of the Serbian literary language development from the anatomy domain recorded in the work *Кратко сочињеније антропологије или Наука о човеку* by Petar Radovanović (1844). Beside information about author, terminology, theoretical and methodological frameworks of the research, the excerpted material is presented in a dictionary form and divided into semantic fields. This research was written in order to determine the relation between analyzed anatomical terminology and corresponding register of the contemporary Serbian language and to determine the reasons for losing one or keeping other terms.

KEYWORDS: terminological system, terminology, anatomy, 19th century.

Мср Јована Јовић
Одсек за српски језик и лингвистику
Филозофски факултет, Универзитет у Новом Саду
Србија
jovana080895@hotmail.com

